

Klaverblad
verzekeringen

**Verslag inzake de Solvabiliteit en de
Financiële Toestand 2019**
Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.

Verslag inzake de Solvabiliteit en de Financiële Toestand 2019 (SFCR)

Klaverblad Verzekeringen, bestaande uit:

- Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.
- Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.
- Klaverblad Levensverzekering N.V.

Afrikaweg 2 2713 AW Zoetermeer
Postbus 3012 2700 KV Zoetermeer

Inhoudsopgave

Kerncijfers	3
Samenvatting	5
1. Activiteiten en prestaties	8
1.1 ACTIVITEITEN	8
1.2 PRESTATIES OP HET GEBIED VAN VERZEKERINGSACTIVITEITEN	11
1.3 PRESTATIES OP HET GEBIED VAN BELEGGINGSACTIVITEITEN	12
1.4 PRESTATIES UIT OVERIGE ACTIVITEITEN	13
1.5 OVERIGE INFORMATIE	13
2. Bestuursstelsel	14
2.1 ALGEMENE INFORMATIE OVER HET BESTUURSSYSTEEM	14
2.2 DESKUNDIGHEIDS- EN BETROUWBAARHEIDSVEREISTEN	18
2.3 RISICOMANAGEMENTSYSTEEM INCLUSIEF DE ORSA	19
2.4 INTERNE CONTROLESYSTEEM	25
2.5 INTERNE AUDITFUNCTIE	26
2.6 ACTUARIËLE FUNCTIE	27
2.7 UITBESTEDING	28
2.8 BEOORDELING ADEQUAATHEID VAN HET BESTUURSSYSTEEM	28
2.9 OVERIGE INFORMATIE	28
3. Risicoprofiel	29
3.1 RISICO UNIVERSUM	29
3.2 VERZEKERINGSTECHNISCH RISICO	31
3.3 MARKTRISICO	33
3.4 TEGENPARTIJ (KREDIET)RISICO	36
3.5 LIQUIDITEITSRISICO	37
3.6 OPERATIONEEL RISICO	37
3.7 OVERIG MATERIEEL RISICO	37
4. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden	38
4.1 INLEIDING	38
4.2 RECONCILIATIE STATUTAIRE BALANS MET SOLVENCY II-BALANS	38
4.3 ACTIVA	39
4.4 TECHNISCHE VOORZIENINGEN	41
4.5 OVERIGE SCHULDEN	53
4.6 OVERIGE INFORMATIE	55
5. Kapitaalbeheer	56
5.1 EIGEN VERMOGEN	56
5.2 SOLVABILITEIT KAPITAALVEREISTE EN MINIMUM KAPITAALVEREISTE	58
5.3 GEBRUIK VAN DE ONDERMODULE AANDELENRISICO OP BASIS VAN LOOPTIJD	60
5.4 VERSCHILLEN TUSSEN DE STANDAARDFORMULE EN IEDER GEBRUIKT INTERN MODEL	60
5.5 KAPITAALBELEID BIJ NIET NALEVING KAPITAAL VEREISTE	60
5.6 OVERIGE INFORMATIE	61

2019 in cijfers

SCR ratio

408%

solvabiliteit van
Klaverblad groep

338%
in 2018

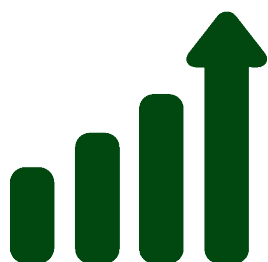
Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.

199% (216% in 2018)

Klaverblad Levensverzekering N.V.

382% (247% in 2018)

Brutopremies

€ 246

miljoen brutopremie
Klaverblad totaal

€ 229
in 2018

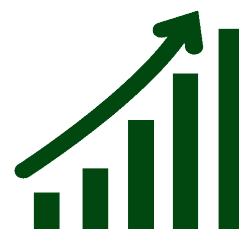
Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.

€ 182 mln (€ 165 in 2018)

Klaverblad Levensverzekering N.V.

€ 64 mln (€ 64 in 2018)

Resultaat

85 mln

onderliggend
netto resultaat*

3 mln
in 2018

Combined ratio schadeverzekeringen

115% (105% in 2018)

Combined ratio medische verzekeringen

85% (84% in 2018)

* Het onderliggend resultaat is het resultaat voor afwaardering van een dochtermaatschappij waarvoor een voorziening voor verlieslatende contracten is gevormd (zie toelichting op de geconsolideerde balans 6.2).

Vermogen

€ 1.581

miljoen
belegd vermogen

€ 1.298
in 2018

Trotse hoofdsponsor

Samenwerking

Website

Medewerkers

436 werknemers
389 fte (412 in 2018)

468
in 2018

Telefonische bereikbaarheid

10 sec

We namen de telefoon
gemiddeld binnen
10 seconden op

Klanttevredenheid

bron: Verzekeraars in beeld

7,5
in 2018

"Klaverblad is een prettige verzekeraar. Als ik ze nodig heb, zijn ze bereikbaar en behulpzaam. Duidelijke taal, goede dekkingen."

"Eén telefoontje na waterschade en alles werd meteen geregeld en in werking gezet om het op te lossen."

Samenvatting

Inleiding

Dit rapport betreft het 'verslag inzake de solvabiliteit en de financiële toestand ('SFCR') van Klaverblad Verzekeringen (groep) over het jaar 2019. Deze SFCR is, met goedkeuring van de toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB), opgesteld als een gecombineerde solo- en groepsrapportage. Deze rapportage heeft betrekking op Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. (of kortweg Klaverblad Schade), Klaverblad Levensverzekering N.V. (of kortweg Klaverblad Leven) en Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (ook kortweg genoemd als de Coöperatie of Klaverblad Verzekeringen).

In mei 2019 heeft de Coöperatie de voorgenomen verkoop van Klaverblad Leven aangekondigd. Inmiddels is deze verkoop in 2020 definitief geworden. Dat biedt Klaverblad Verzekeringen de ruimte om zich te focussen op schade- en inkomensverzekeringen en op de kwaliteit van deze producten en de bijbehorende dienstverlening. Aangezien Klaverblad Leven nog het gehele jaar 2019 deel heeft uitgemaakt van Klaverblad Verzekeringen is deze SFCR opgesteld inclusief de cijfers van Klaverblad Leven.

Dit openbare verslag is opgesteld onder verantwoordelijkheid van de directie van Klaverblad Verzekeringen met inachtneming van de Solvency II regelgeving en is vrijgegeven voor publicatie op 16 april 2020. Klaverblad Verzekeringen hanteert voor de bepaling van de kapitaalvereisten het door de toezichthouders geformuleerde standaard model. De hoofdstukindeling is voorgeschreven. De cijfers in dit rapport zijn, waar van toepassing, in lijn met de zogenoemde Quantitative Reporting templates (QRT's) die tegelijkertijd met dit verslag bij DNB worden ingediend. Een deel van deze QRT's is onderhevig aan een controle door de externe accountant. Deze openbare QRT's zijn tegelijkertijd met dit verslag gepubliceerd op onze website (www.klaverblad.nl/bedrijfsinformatie/jaarverslagen.htm).

Alle bedragen in dit rapport zijn in duizenden euro's (€ 1.000), tenzij anders vermeld. Vanwege afrondingen op duizenden of miljoenen euro's kan de som der delen enigszins afwijken van het totaal in de tabellen en/of in de onderlinge samenhang.

Activiteiten en prestaties

Klaverblad Verzekeringen levert een belangrijke bijdrage aan het goed functioneren van de samenleving. Via onze verzekeringen dragen we er aan bij dat mensen prettig en onbezorgd samen kunnen leven. Sinds 1850 doen wij dat al op onze eigen wijze via een consistent en voorspelbaar beleid gericht op de lange termijn. Als zelfstandige coöperatieve verzekeringmaatschappij willen wij ons hierbij onderscheiden door een afgewogen combinatie te bieden van een ruime dekking, een gunstige prijs en een uitstekende service. Klaverblad wil een unieke coöperatieve verzekeraar zijn door met een ongewoon goede dienstverlening gewoon goede verzekeringen aan te bieden aan consumenten, zzp-ers en het MKB. Fair is de belangrijkste kernwaarde van Klaverblad. Klaverblad doet wat zij belooft, heeft respect voor haar omgeving, doet zich niet anders voor dan zij is en behandelt haar klanten fair.

Financieel staat Klaverblad Verzekeringen er goed voor. De solvabiliteit van de groep is sterk verbeterd naar 408% en de verwachting is dat ook na de verkoop van haar dochtermaatschappij Klaverblad Levensverzekering N.V. de solvabiliteit op dit hoge niveau blijft. Met de verkoop van het levenbedrijf kan Klaverblad Verzekeringen zich volledig focussen op schade- en inkomensverzekeringen.

Over het boekjaar 2019 is een netto onderliggend resultaat geboekt van € 85,3 miljoen (2018: € 3,1 miljoen positief). Exclusief Klaverblad Levensverzekering N.V., heeft Klaverblad Verzekeringen een positief resultaat

van € 25,9 miljoen behaald uit normale bedrijfsuitoefening. Dit positieve onderliggend resultaat wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de uitstekende beleggingsresultaten als gevolg van gestegen beurskoersen. Het technisch resultaat stond vanwege een eenmalig negatief uitloopresultaat in voornamelijk de motorportefeuille onder druk.

Bruto premies		
Schade N.V.	181.571	164.962
Leven N.V.	64.076	63.550
	<u>245.647</u>	<u>228.512</u>

In 2019 hebben we een mooie premiegroei van meer dan 10% gerealiseerd. Dat zien we als een bevestiging dat assurantieadviseurs en consumenten graag voor ons kiezen.

Bestuurssysteem (governance)

Als organisatie met een coöperatieve achtergrond staat Klaverblad voor het belang van degenen die bij haar activiteiten betrokken zijn. Klaverblad is ervan overtuigd dat de belangen van die betrokkenen grotendeels parallel lopen. Consumenten, assurantieadviseurs en medewerkers van Klaverblad hebben er allemaal belang bij dat ieder krijgt waarop hij recht heeft: niet minder, maar ook niet meer. De Coöperatie draagt zorg voor de governance van de gehele groep. Het coöperatieve karakter is gewaarborgd door het feit dat de verzekerden lid zijn van Klaverblad en daarmee hun zeggenschap in de organisatie behouden.

De verkoop en de reorganisatie vormden aanleiding om opnieuw na te denken over de vraag hoe de gewenste aansturing er in de toekomst uitziet. Dit leidde na de zomer tot het vertrek van de directeur operationele zaken (COO).

Klaverblad ontwikkelt zich van een centraal aangestuurde administratieve organisatie naar een ontwikkelingsgerichte organisatie waarin eigen verantwoordelijkheid voor taken en werkzaamheden centraal staat. In 2019 zijn we daarom gestart met een cultuurtraject waarin we aandacht geven aan cultuur, mentaliteit en gedrag. In 2019 ging er veel aandacht naar onze bedrijfsprocessen. We willen zorgen voor een goede beheersing van de bedrijfsprocessen en aantoonbaar maken dat we deze processen beheersen. We hebben grote stappen gezet in het beschrijven van de processen en het uitvoeren van de bijbehorende Risico & Control Self Assessments (RCSA's).

Klaverblad ondertekende het Commitment van de financiële sector aan het Klimaatakkoord. Niet alleen het klimaat, maar ook andere duurzame ontwikkelingsdoelen (sdg's) van de Verenigde Naties hebben onze aandacht.

Op onze website kunt u meer lezen over de governance van Klaverblad Verzekeringen.
<https://www.klaverblad.nl/bedrijfsinformatie/verantwoord-ondernemen/governance.htm>

Risicoprofiel

Klaverblad Verzekeringen wil een integere en beheerste bedrijfsvoering waarborgen en beschikt over een risicomangementsysteem dat de samenhang tussen beleid, governance- en organisatiestructuur borgt binnen een gezonde en goede risicocultuur. Dit systeem is van toepassing op alle entiteiten van Klaverblad.

In overeenstemming met de Solvency II richtlijnen wordt ieder jaar de zogenoemde Eigen Risico Beoordeling (ofwel ORSA) uitgevoerd. Dit jaar voor het eerst, vanwege de geplande verkoop, zonder Klaverblad Leven.

De ORSA bevat de belangrijkste risico's waaraan Klaverblad Verzekeringen bloot staat. Voor deze risico's en mogelijke scenario's wordt al dan niet rekening houdend met management acties de solvabiliteitspositie bepaald. Uit de in 2019 uitgevoerde ORSA blijkt dat Klaverblad Verzekeringen (exclusief Leven) veel minder gevoelig is voor renteontwikkelingen en goed gekapitaliseerd is.

Solvabiliteit en kapitaal

De solvabiliteit van Klaverblad Verzekeringen is sterk verbeterd en bedraagt 408% (2018: 338%). De solvabiliteitsratio na afronding van de verkoop van Klaverblad Levensverzekering N.V. blijft onverminderd hoog en komt net boven de 400% uit. De toename van de solvabiliteit is het resultaat van een aantal maatregelen en ontwikkelingen welke hierna per entiteit nader zijn toegelicht.

	Leven 2019	Leven 2018	Schade 2019	Schade 2018	Groep 2019	Groep 2018
Beschikbaar eigen vermogen	312.436	253.062	155.089	148.161	612.277	541.593
Solvency vereiste kapitaal (SCR)	81.877	102.418	78.072	68.545	150.009	160.013
SCR-ratio	382%	247%	199%	216%	408%	338%

Bij Klaverblad Levensverzekering N.V. is de SCR-ratio sterk verbeterd tot 382% (2018: 247%). Het grootste risico bij Klaverblad Levensverzekering N.V. is het renterisico omdat bij onze uitvaartverzekeringen de looptijd van de verplichtingen langer is dan de looptijd van de beleggingen. In 2019 zijn acties ondernomen waardoor het verschil in looptijd verder is gereduceerd onder andere door de aanschaf van zeer langlopende staatsobligaties. Daarnaast heeft de stijging van de obligatieportefeuille vanwege de gedaalde rente er voor gezorgd dat er een grote passieve belastinglatentie is ontstaan wat positief doorwerkt in de verrekenbare fiscale verliezen in de SII-berekening. De fiscale compensatie is vanwege het hiervoor genoemde effect toegenomen van 5,6% naar 16,6%, hetgeen zorgdraagt voor een stijging van de solvabiliteit met 44%-punt in 2019. Het positieve resultaat van € 59,4 miljoen zorgt voor de grote stijging van het beschikbaar eigen vermogen.

De SCR-ratio van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. bedraagt 199% (2018: 216%) en ligt ruim boven de door ons gewenste doelstelling. Het beschikbaar eigen vermogen stijgt als gevolg van het positieve netto resultaat van € 7,3 miljoen. Het vereist kapitaal is echter relatief sneller gestegen, waardoor per saldo de ratio afneemt. Het aandelen- en valutarisico is toegenomen vanwege de koersstijgingen van de aandelenportefeuille, hetgeen invloed heeft op de zogenoemde voorgeschreven symmetrische aanpassing (van -6,34% naar -0,08%). In 2019 is de aandelenportefeuille flink uitgebreid, waardoor de concentratie in bepaalde posities is verminderd. Doordat er meer belegd is in niet Eurolanden is het valutarisico toegenomen. Daarnaast kon door realisaties minder gebruik worden gemaakt van de overgangsmaatregel voor het aandelenrisico. Het royementsrisico bij medische verzekeringen is toegenomen door de daling van de Solvency II rentecurve. De toename van het schaderisico wordt veroorzaakt door de groei van de verzekeringsportefeuille en het nieuwe herverzekeringsprogramma 2020 waarbij gekozen is voor een hoger eigen behoud. De hiervoor genoemde elementen hebben geleid tot een hoger vereist kapitaal.

1. Activiteiten en prestaties

1.1 Activiteiten

1.1.1 Algemene bedrijfsinformatie

De oudste voorganger van Klaverblad Verzekeringen is opgericht in 1850. Het was een onderlinge waarborgmaatschappij met als doelstelling het verzekeren van de inventarissen en inboedels van pachters van agrarische bedrijven tegen het gevaar van brand. Deze maatschappij is later samenwerkingsverbanden aangegaan met andere, vergelijkbare verzekeringsmaatschappijen. Samen zijn zij eerst gegroeid binnen de agrarische sector en later ook daarbuiten. Naast inventarissen en inboedels werden ook gebouwen verzekerd. Bovendien werden gebouwen en de inhoud daarvan niet alleen verzekerd tegen brand maar ook tegen andere gevaren zoals storm en inbraak. Nog later kwamen er aansprakelijkheidsverzekeringen, motorrijtuigenverzekeringen, reisverzekeringen, rechtsbijstandsverzekeringen en medische verzekeringen bij.

De naam Klaverblad bestaat officieel sinds 1 januari 1979, als onderdeel van de namen Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (voorheen Klaverblad Onderlinge Verzekeringsmaatschappij U.A.) en Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. De in 1987 opgerichte maatschappij Klaverblad Levensverzekering N.V., is voor de publicatiedatum van deze rapportage (31 maart 2020), verkocht aan Lifetri Groep B.V. (hierna Lifetri). Met de overdracht van de aandelen begint een overgangperiode. In die periode werkt Lifetri aan het klaarmaken van haar systemen voor het administreren van de levensverzekeringen van Klaverblad. Tijdens deze overgangperiode bieden wij nog levensverzekeringen aan en gebruikt Lifetri de naam Klaverblad Verzekeringen voor de lopende levensverzekeringen.

De verkoop biedt Klaverblad de ruimte om zich te focussen op schade- en inkomensverzekeringen en op de kwaliteit van deze producten en de bijbehorende dienstverlening aan particulieren en MKB. De producten zijn degelijk, hebben over het algemeen aantrekkelijke premies en zijn niet onnodig ingewikkeld. Vanaf 1 januari 2016 zijn de vergunningen, die zijn verleend voor Nederland, België en Duitsland, allemaal omgezet naar een Solvency II vergunning. Veruit het grootste gedeelte van de omzet wordt behaald in Nederland.

Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. is statutair gevestigd in Zoetermeer. Het postadres is:

- Afrikaweg 2 2713 AW Zoetermeer
- Postbus 3012 2700 KV Zoetermeer

Juridische structuur

Klaverblad Verzekeringen is een verzekeringsgroep met aan het hoofd Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. (hierna 'de Coöperatie'). Daaronder vallen twee verzekeringsmaatschappijen Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. en Klaverblad Levensverzekering N.V. en twee besloten vennootschappen Klaverblad Assurantiën B.V. en Klaverblad Exploitatie Bedrijf B.V.

De juridische structuur ziet er eind 2019 schematisch als volgt uit:

In organisatorisch opzicht is de groep één geheel. Alle medewerkers zijn in dienst van de Coöperatie en leggen uiteindelijk verantwoording af aan de directie. Als een medewerker zich uit hoofde van zijn functie onafhankelijk van de directie moet kunnen opstellen, dan is dat gewaarborgd door middel van charters en reglementen. De Coöperatie zorgt voor de governance van de hele groep.

Het gemiddeld aantal medewerkers in dienst van de Coöperatie (in fte) in 2019 bedraagt 389 (2018: 412).

Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A.

De Coöperatie heeft leden. Dit zijn natuurlijke personen en rechtspersonen die een verzekering bij de verzekeringsmaatschappij van de verzekeringsgroep hebben afgesloten.

Op de Coöperatie is het verplichte structuurregime van toepassing. Op grond daarvan heeft zij een directie en een raad van commissarissen. De algemene vergadering van leden (ledenvergadering) benoemt directeuren en commissarissen op basis van een voordracht van de raad van commissarissen. Ook stelt zij de jaarrekening vast. De ledenvergadering heeft geen wettelijke taak bij het besturen van de Coöperatie of het toezicht hierop. De ledenvergadering vindt jaarlijks in het voorjaar plaats. Zo nodig kunnen ook extra ledenvergaderingen worden gehouden. De ledenvergadering wordt bijeengeroepen door advertenties in twee landelijke dagbladen.

In de statuten van de Coöperatie zijn zaken als omvang, samenstelling, taken en bevoegdheden van de directie en van de raad van commissarissen vastgelegd. Ook bevatten de statuten regels met betrekking tot de ledenvergadering. Op voorstel van de directie of van de raad van commissarissen kan de ledenvergadering besluiten de statuten te wijzigen. Hiervoor is een twee derde meerderheid nodig.

Dochterondernemingen

De coöperatie is enig aandeelhouder van de volgende dochterondernemingen:

- Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het schadeverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Levensverzekering N.V. is verantwoordelijk voor de uitvoering van het levensverzekeringsbedrijf.
- Klaverblad Assurantiën B.V. bemiddelt in schadeverzekeringen van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V.
- Klaverblad Exploitatie Bedrijf B.V. exploiteert kantoorgebouwen waaronder het kantorencomplex van Klaverblad Verzekeringen.

De directie en de raad van commissarissen van de Coöperatie zijn ook de directie en de raad van commissarissen van de verzekeringsmaatschappij en de besloten vennootschappen. Alle dochterondernemingen zijn gevestigd op hetzelfde vestigingsadres als de Coöperatie.

Stichtingen

Klaverblad Verzekeringen heeft een band met de Klaverblad Rechtsbijstand Stichting. Deze onafhankelijke stichting is verantwoordelijk voor de uitvoering van de rechtsbijstand voor verzekerden van Klaverblad Schadeverzekeringsmaatschappij N.V. De stichting maakt daarbij gebruik van de faciliteiten die de Coöperatie beschikbaar stelt.

Naam en contactgegevens toezichthouder

Naam: De Nederlandsche Bank
Bezoekadres: Westeinde 1, 1017 ZN Amsterdam
Telefoonnummer: + 31 20 524 9111
Email: info@dnb.nl

Naam en contactgegevens externe accountant

Naam: Ernst & Young Accountants LLP
Bezoekadres: Cross Towers, Antonio Vivaldistraat 150
1083 HP Amsterdam
Telefoonnummer: + 31 88 407 1000

1.1.2 Belangrijke gebeurtenissen gedurende rapportageperiode

Over het boekjaar 2019 heeft Klaverblad Verzekeringen een netto onderliggend resultaat geboekt van € 85,3 miljoen positief (2018: € 3,1 miljoen positief). Uit onderstaand overzicht blijkt dat het technisch resultaat van schadeverzekeringen in 2019 is verslechterd voornamelijk als gevolg van een incidenteel negatief uitloopresultaat en (te) hoge kostenratio's. In hoofdstuk 4 wordt hier nader op in gegaan. Daar staat tegenover dat de beleggingsresultaten uitstekend waren in 2019.

	2019	2018
Verkorte winst- en verliesrekening		
Resultaat technische rekening schadeverzekering	-20.096	5.145
Technisch resultaat levensverzekering	41.390	18.776
Totaal technisch resultaat	21.294	23.921
Beleggingsresultaten niet technisch	92.138	-13.396
Andere lasten	-558	-9.836
Onderliggend resultaat voor belastingen	112.874	689
Belastingen	27.546	-2.392
Onderliggend resultaat na belastingen	85.328	3.081
Afwaardering deelneming Leven (verlieslatend contract)	-201.436	0
Netto resultaat	-116.108	3.081

Het negatieve netto resultaat is het gevolg van een eenmalige last ter grootte van € 201,4 miljoen vanwege de afwaardering van de deelneming in Klaverblad Levensverzekering N.V. waarvoor een voorziening voor verlieslatende contracten is gevormd.

Het netto onderliggend resultaat van Klaverblad Verzekeringen exclusief Klaverblad Leven bedraagt € 25,9 positief. Het afgelopen jaar is Klaverblad weer gegroeid in bruto premies voor alle schadebranches en de bedrijfskosten liggen op het niveau van vorig jaar. Kostenreductie blijft een prioriteit. Om dat te realiseren ligt de focus op die projecten die waarde toevoegen aan Klaverblad met als doel om lange termijn kostenbesparingen te realiseren.

1.2 Prestaties op het gebied van verzekeringsactiviteiten

1.2.1 Prestaties uitgelicht voor Klaverblad Schade

	2019	2018
Bruto premies		
Schadeverzekeringen	130.915	116.594
Medische verzekeringen	50.656	48.368
	<u>181.571</u>	<u>164.962</u>
Schade en uitkeringen		
Schadeverzekeringen	98.264	72.604
Medische verzekeringen	42.976	31.993
	<u>141.240</u>	<u>104.597</u>
Technisch resultaat		
Schadeverzekeringen	-19.665	-1.544
Medische verzekeringen	-431	6.689
	<u>-20.096</u>	<u>5.145</u>
Combined ratio schadeverzekeringen	115%	105%
Combined ratio medische verzekeringen	85%	84%

Het negatieve resultaat technische rekening wordt veroorzaakt door een eenmalig negatief uitloopresultaat op voornamelijk (zeer) oude jaren en een hoog kostenniveau.

De combined ratio is de som van de geleden schade, bedrijfskosten en herverzekeringresultaat gedeeld door de verdiende premie. De berekeningswijze van de combined ratio is een interne maatstaf voor de winstgevendheid, de resultaten van veranderende financiële markten worden buiten beschouwing gelaten zodat de uitkomsten beter in de tijd vergelijkbaar zijn.

In 2019 is het aantal nieuwe schade- en medische verzekeringen wederom flink gegroeid. De bruto premie van Klaverblad Schade is daarmee toegenomen. De groei betreft zowel particuliere verzekeringen als bedrijfsverzekeringen. Niet alleen het intermediair bracht meer verzekeringen bij ons onder, maar ook het aantal verzekeringen dat rechtstreeks bij ons werd afgesloten nam toe.

De schadelast van schadeverzekeringen is sterk gestegen ten opzichte van vorig jaar voornamelijk als gevolg van het eerder genoemde incidentele negatieve uitloopresultaat. De toename van uitkeringen bij medische verzekeringen is het gevolg van een eenmalige last door verfijningen in de bepaling van de technische voorziening, hogere toegerekende kosten en rente-effecten.

1.2.2 Prestaties uitgelicht voor Klaverblad Leven

Klaverblad Leven is in de levensverzekeringsmarkt actief met twee producten: de uitvaartkostenverzekering en de overlijdensrisicoverzekering. Het eerste product is in premievolume veruit het belangrijkste. Daarnaast is het pensioen van haar eigen medewerkers verzekerd bij Klaverblad Leven.

	2019	2018
Bruto premies	64.076	63.550
Uitkeringen en afkopen	18.038	19.064
Beleggingsresultaat technische rekening	150.098	18.469
Wijziging technische voorziening	149.578	38.976
Resultaat technische rekening	41.390	18.776

De bruto premies voor levensverzekeringen zijn toegenomen met 0,8% naar € 64,1 miljoen. Het technisch resultaat is sterk verbeterd en bedraagt € 41,4 miljoen positief (2018: € 18,8 miljoen positief). Hiervan heeft, vanwege de verder gedaalde rente, de toepassing van een beter passende berekening van de tijdswaarde voor opties en garanties (TVOG) een positieve invloed op het resultaat gehad. Verder heeft de marktrente een grote invloed op de waardering van de technische voorziening en de beleggingen. Het resultaat als gevolg van de marktrentewijziging heeft per saldo positief bijgedragen aan het technisch resultaat.

1.3 Prestaties op het gebied van beleggingsactiviteiten

De beleggingsopbrengsten van de technische en niet technische rekening 2019 zijn als volgt verdeeld:

	Dividend en huur	Interest	Gerealiseerd resultaat	Ongerealiseerde resultaat	Totaal
Staatsobligaties	-	16.644	14.153	152.240	183.038
Bedrijfsobligaties	-	2.653	-50	8.679	11.282
Hypotheke en andere leningen	-	189	-	18	207
Aandelen	7.998	-	16.529	24.865	49.391
Liquide middelen	-	-77	-	-	-77
Vastgoed	1.683	-	-	1.453	3.136
Beleggingsopbrengsten (s.09)	9.681	19.409	30.632	187.255	246.977
Kosten van beheer					-1.422
Saldo provisie Exploitatie BV					1.863
Beleggingsresultaat (jaarrekening)					247.418

De beleggingsopbrengsten van de technische en niet technische rekening 2018 zijn als volgt verdeeld:

	Dividend en huur	Interest	Gerealiseerd resultaat	Ongerealiseerde resultaat	Totaal
Staatsobligaties	-	13.710	-318	18.415	31.807
Bedrijfsobligaties	-	2.678	-	-3.762	-1.084
Hypotheke en andere leningen	-	263	-2	-395	-134
Aandelen	15.039	-	-13.390	-27.640	-25.991
Liquide middelen	-	-54	-	-	-54
Vastgoed	1.898	-	-	458	2.356
Beleggingsopbrengsten	16.937	16.597	-13.710	-12.924	6.900

In onderstaande tabel zijn de beleggingsresultaten onderverdeeld naar maatschappij en naar de technische en niet-technische rekening. Bij Leven en Schade worden de resultaten van obligaties toegerekend aan de technische rekening tot aan de omvang van de technische voorzieningen.

	2019	2018
Beleggingsopbrengsten technische rekening Leven	150.098	18.469
Beleggingsopbrengsten niet-technische rekening Leven	35.014	7.299
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Leven	185.112	25.768
Beleggingsopbrengsten technische rekening Schade	5.183	2.204
Beleggingsopbrengsten niet-technische rekening Schade	29.032	-12.173
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Schade	34.215	-9.969

Beleggingsopbrengsten Coöperatie en kosten beheer	28.091	-8.899
Beleggingsopbrengsten Klaverblad Verzekeringen	247.418	6.900

Het resultaat uit beleggingen wordt gealloceerd aan de technische voorzieningen en aan het eigen vermogen. Het deel dat is gealloceerd aan het eigen vermogen wordt toegerekend aan de niet-technische rekening. De allocatie van het beleggingsresultaat aan de niet-technische rekening vindt plaats via directe toerekening vanuit de tegenover het eigen vermogen aangehouden beleggingsportefeuille. Voor de technische rekening gebeurt dit eveneens voor de beleggingen die tegenover de technische voorziening staan.

1.4 Prestaties uit overige activiteiten

Naast de hiervoor genoemde resultaten zijn er geen (materiële) resultaten uit overige activiteiten bij Klaverblad Verzekeringen.

1.5 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.

2. Bestuurssysteem

2.1 Algemene informatie over het bestuurssysteem

'Governance' is de manier waarop een organisatie bestuurd en beheerst wordt en het toezicht daarop. Klaverblad hecht veel waarde aan een goede governance. Wij hebben de bedrijfsvoering zo ingericht dat een goede werking van de governance gewaarborgd is. In haar bedrijfsvoering weegt zij de belangen van alle stakeholders, waaronder de belangen van de klanten, evenwichtig af. In dit hoofdstuk geeft Klaverblad Verzekeringen een toelichting op de inrichting van haar governance en de wijzigingen die daarin het afgelopen jaar hebben plaatsgevonden.

2.1.1 Organisatiestructuur

In organisatorisch opzicht vormt Klaverblad Verzekeringen (de groep) één geheel. Alle medewerkers van de groep zijn in dienst van de Coöperatie en zijn uiteindelijk verantwoordelijk verschuldigd aan de directie daarvan. Voor zover werknemers zich, bij het vervullen van hun taak, onafhankelijk van deze directie op moeten kunnen stellen, is dat gewaarborgd door middel van beleid (charters) en reglementen.

Klaverblad Verzekeringen ontwikkelt zich van een centraal aangestuurde administratieve organisatie naar een ontwikkelingsgerichte organisatie waarin eigen verantwoordelijkheid voor taken en werkzaamheden centraal staat. De managementstructuur is per 1 januari 2019 vereenvoudigd wat ervoor zorgt dat de aansturing directer en korter is, waardoor sneller besluiten genomen kunnen worden. Mede door het vertrek van een directeur in 2019 en de verkoop van Klaverblad Leven, is de organisatie begin 2020 verder aangepast. Er is een management team gevormd waarvan naast de twee statutaire directeuren, drie divisie managers deel uitmaken. Deze divisie managers geven leiding aan de divisies Verzekeren, Commercie en Automatisering. Het management team overlegt op collegiale basis en adviseert de directie bij besluitvorming.

Naast de drie divisies sturen de twee statutaire directeuren een negental stafmanagers aan, die leiding geven aan de volgende afdelingen:

- Interne audit (manager = sleutelfunctie interne audit)
- Compliance (manager = sleutelfunctie compliance)
- Risicomanagement (manager = sleutelfunctie risicomanagement)
- Actuarieel (manager = sleutelfunctie Actuarieel)
- Directieondersteuning
- P&O & Facilitaire diensten
- Financiële Rapportage & Administratie
- Controlling & Actuarieel
- Vermogensbeheer

De managers geven leiding aan een afdeling en voor de realisatie van beleid voor zover dat aan deze afdeling is opgedragen. Hij levert een bijdrage aan ontwikkelingen binnen het bedrijf en adviseert directie en collega's over het eigen werkgebied. Een aantal managers stuurt een of meerdere teamleiders aan. De teamleiders zijn elk verantwoordelijk voor een team met een eigen afgebakend takenpakket.

2.1.2 Rol en verantwoordelijkheden van bestuurlijke- en toezichhoudende functies

Bestuurlijke structuur

De directie bestaat uit twee personen:

- mr. J.P.P. Barth (algemeen directeur)
- J.H.M. van Irsen MSc MBA AAG (directeur financiën en risicomanagement)

Klaverblad Verzekeringen wordt bestuurd door één statutaire directie die eindverantwoordelijk is voor de totale gang van zaken binnen Klaverblad Verzekeringen. De statutaire directie bestaat uit ten minste twee personen.

De besluitvorming binnen de directie is collegiaal en de directie is als geheel verantwoordelijk voor het gevoerde beleid. De voorzitter van de directie is verantwoordelijk voor het doelmatig functioneren van de directie. De taken en verantwoordelijkheden van de directie zijn ondergebracht in portefeuilles. De portefeuilles staan omschreven in het directiereglement dat is gepubliceerd op de website van Klaverblad Verzekeringen.

De directie bepaalt het dagelijks beleid van Klaverblad Verzekeringen. Directieleden worden voor onbepaalde tijd benoemd door de ledenvergadering uit een bindende voordracht door de raad van commissarissen. De betrouwbaarheid van directieleden is getoetst door Klaverblad Verzekeringen en door de Nederlandsche Bank. Directieleden beschikken over de kennis en vaardigheden en het professionele gedrag die volgens regelgeving en maatschappelijke opvattingen noodzakelijk zijn om als bestuurder van een verzekeringsmaatschappij te kunnen functioneren. De directie streeft naar een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. De uitvoering hiervan is gezien de proportionaliteit lastig. De evenwichtige verdeling wordt meegewogen in het profiel voor een nieuw te benoemen directielid op het moment dat dit aan de orde is.

Om de juiste samenstelling van de directie en de geschiktheid van directeuren te waarborgen, hanteren de raad van commissarissen en de directie bij een vacature een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix en een profielschets.

De raad van commissarissen

De raad van commissarissen houdt toezicht op het beleid van de directie en op de algemene gang van zaken binnen Klaverblad Verzekeringen en voorziet de directie van advies. De raad bestaat geheel uit onafhankelijke personen. De heer H.J.J. Schoon is na afloop van de algemene vergadering van aandeelhouders van 18 april 2019 teruggetreden als commissaris en als voorzitter van de auditcommissie. Mevrouw A.P. Mijer is door de algemene vergadering van aandeelhouders op 18 april 2019 benoemd tot commissaris en tevens voorzitter van de auditcommissie voor een termijn van vier jaar. Aan de benoeming van mevrouw Mijer is een zorgvuldig selectieproces voorafgegaan waarbij de raad en ook de directie betrokken zijn geweest. De samenstelling is eind 2019 als volgt:

- drs. R.H. (Tom) Kliphuis (voorzitter, tot 1 april 2020)
- mr. J.W.E. (Jan Willem) van der Klaauw
- ir. E. (Edwin) Velzel
- drs. A.P. (Annemarie) Mijer-Nienhuis AAG RBA

Eind februari 2020 is bekend geworden dat de heer Kliphuis per 1 april 2020 een nieuwe functie gaat bekleden. Hij zal daarom per die datum terugtreden als voorzitter van de raad van commissarissen en tot 1 juli 2020 aanblijven als lid. De heer Velzel zal tijdelijk de rol van voorzitter waarnemen.

De taken en verantwoordelijkheden van de raad zijn vastgelegd in het Reglement raad van commissarissen. Dit reglement is te vinden op de website van Klaverblad Verzekeringen.

De raad van commissarissen streeft naar een omvang van vier leden. Commissarissen worden voor een periode van vier jaar benoemd door de ledenvergadering uit een voordracht van de raad. Vooraf wordt de geschiktheid van de commissarissen getoetst door Klaverblad Verzekeringen zelf en DNB. Een commissaris kan één keer worden herbenoemd voor een termijn van vier jaar. Daarna kan een commissaris één keer worden herbenoemd voor een termijn van twee jaar die daarna met maximaal twee jaar kan worden verlengd. Herbenoeming na acht jaar moet gemotiveerd worden in het verslag van de raad van commissarissen. Met deze zittingstermijnen sluiten we aan op de geldende Nederlandse Corporate Governance Code 2016.

Om de juiste samenstelling van de raad en de geschiktheid van commissarissen te waarborgen hanteert de raad bij een vacature een vastgelegde procedure, een geschiktheidsmatrix, een profielschets en een introductieprogramma voor nieuwe commissarissen. In geval van een voorgenomen (her)benoeming beoordeelt DNB de geschiktheid van commissarissen. De raad streeft naar een evenwichtige verdeling tussen mannen en vrouwen. Bij het invullen van een vacature wordt met een evenwichtige verdeling rekening gehouden.

De raad van commissarissen evalueert jaarlijks zijn functioneren. Eenmaal in de drie jaar doet de raad dit met externe begeleiding. De volgende evaluatie zal plaatsvinden in 2020. De raad evalueert daarnaast jaarlijks het functioneren van de directie

Auditcommissie

De raad van commissarissen heeft een auditcommissie ingesteld. De commissie bestaat uit ten minste twee leden, waaronder een voorzitter (mevrouw Mijer-Nienhuis). Alle leden van de commissie moeten lid zijn van de raad van commissarissen. De commissie bereidt eventuele besluitvorming van de raad voor en adviseert op het gebied van financiële verslaggeving, de aanbevelingen van de sleutelfuncties (actuariel, compliance, interne audit en risicomanagement) en de relatie met de externe accountant.

De taken en verantwoordelijkheden van de auditcommissie zijn vastgelegd in het Reglement auditcommissie dat op de website van Klaverblad Verzekeringen is gepubliceerd.

Sleutelfuncties

In 2019 zijn er geen personele wijzigingen in de sleutelfuncties geweest. Eind 2019 zijn de volgende personen de sleutelfunctionarissen binnen Klaverblad Verzekeringen:

- Risicomanagement drs. M. Deckers
- Compliance mr. J.J. Ruighaver – van der Spek CCP
- Actuariële functie drs. H.W. Freudenberger AAG (tot 1 april 2020)
- Interne Audit M.B.J. Debrichy – Hesselberg MSc RA

De sleutelfuncties zijn benoemd door de directie. Hun taken, verantwoordelijkheden, bevoegdheden en middelen staan beschreven in een charter dat voor elke sleutelfunctie is opgesteld. Voor benoemingen, alsmede wijzigingen in de charters, is instemming van de raad van commissarissen vereist. In 2019 zijn diverse kleine wijzigingen doorgevoerd in de charters.

Alle sleutelfuncties rapporteren op kwartaalbasis aan de directie en de raad van commissarissen. De actuariële functie rapporteert jaarlijks over de technische voorzieningen en de SCR-berekeningen, en voert ook een toets uit op de berekeningen van de ORSA. De interne audit functie rapporteert tevens over de

door haar uitgevoerde audits. De sleutelfunctionarissen hebben een escalatielijn naar de raad van commissarissen.

Indien een sleutelfunctie dit nodig vindt, kan een sleutelfunctie of een medewerker van een sleutelfunctie buiten de reguliere rapportages de directie en/of de raad van commissarissen informeren over geconstateerde bijzonderheden. Als een sleutelfunctie oordeelt dat er sprake is van een ernstig incident, dan is zij bevoegd om dit rechtstreeks aan de interne toezichthouder en/of een externe toezichthouder, zoals DNB, AFM of ACM, te melden. Zo nodig informeert zij vooraf de directie en, indien van toepassing, de raad van commissarissen over het incident en de melding hiervan.

2.1.3 Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen is erop gericht door middel van een adequate beloning voldoende medewerkers met de juiste kwaliteiten aan te kunnen trekken en te behouden. Bij het vaststellen daarvan wordt ook gekeken naar de beloningen die bij vergelijkbare functies door vergelijkbare organisaties worden gehanteerd. Zo wordt een marktconforme beloning bereikt. Begin 2019 heeft een dergelijk onderzoek plaatsgevonden.

Klaverblad Verzekeringen baseert haar beloningsbeleid op wet- en regelgeving, in het bijzonder de CAO, de Wet financieel toezicht en de daarbij behorende besluiten en door DNB uitgevaardigde regelingen. Het uitgangspunt van het geldende beloningsbeleid is de Regeling beheerst beloningsbeleid Wft 2011 (Rbb 2011) geweest. De vervanging hiervan door de Rbb 2014 heeft niet geleid tot aanpassing van het beloningsbeleid van Klaverblad Verzekeringen.

De vaststelling, uitvoering en monitoring van het beloningsbeleid is een taak van de directie. Bij de opstelling en aanpassing van het beloningsbeleid zijn de afdelingen Personeelszaken, Interne audit, Juridische zaken, Compliance en Risicomanagement betrokken.

Gematigd beloningsbeleid

Klaverblad Verzekeringen streeft naar een gematigd beloningsbeleid, zowel wat betreft de verhouding tot andere organisaties als wat betreft de verhoudingen binnen de organisatie. Een gematigd beloningsbeleid past bij de doelstellingen en bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen: het bieden van standaard verzekeringsproducten voor standaard situaties en een gerichtheid op de lange termijn. Zorgvuldigheid is daarbij belangrijker dan het in hoog tempo doorvoeren van vernieuwingen van producten, organisatievormen of werkwijze en de beschikbaarheid van goed samenwerkende medewerkers van goede kwaliteit is daarbij belangrijker dan de (dominante) aanwezigheid van absolute topkrachten. Klaverblad wil geen medewerkers aantrekken voor wie beloning het enige belangrijke motief lijkt te zijn. Een gematigd beloningsbeleid brengt met zich mee dat beloningen bij Klaverblad Verzekeringen niet wezenlijk anders zijn dan bij vergelijkbare andere organisaties.

Beloning medewerkers

Alle medewerkers kennen een vaste beloning van twaalf maal een maandelijks salaris, vakantiegeld, een voorjaarsuitkering ('dertiende maand') en een eindejaarsuitkering ('veertiende maand'). Voor deze beloning gelden vaste salarisschalen. Uitsluitend door bovengemiddeld presteren over een langere periode kan een medewerker deze beloning in positieve zin beïnvloeden.

Beloning directie en commissarissen

Voor directieleden geldt geen vaste salarisschaal. De hoogte van hun salaris wordt vastgesteld door de raad van commissarissen. De raad treedt in zijn geheel op als remuneratiecommissie. Voor het overige is de

beloning van directieleden op dezelfde manier samengesteld als die van de medewerkers. Ook voor hen geldt dus uitsluitend een vaste beloning en deelname aan de basispensioenregeling van de cao voor de verzekeringsbedrijfstaking. Dit is een voorwaardelijke geïndexeerde middelloonregeling. Er vindt geen extra inkoop van pensioenafspraken plaats voor directeuren.

Commissarissen ontvangen een vergoeding die wordt vastgesteld op een wijze die in overeenstemming is met de relevante principes van het beloningsbeleid. Bij de vergoeding die aan commissarissen wordt uitgekeerd speelt het al dan niet bereiken van concrete doelen of resultaten geen enkele rol. Voor de beloning van de directie van Klaverblad Verzekeringen over 2019 wordt verwezen naar de jaarrekening van de Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. Buiten de belonings sfeer zijn er geen transacties verricht met personen die invloed van betekenis op de onderneming uitoefenen, noch met leden van bestuurlijke, beleidsbepalende en toezichthoudende instanties.

2.1.4 Materiële transacties met aandeelhouders

Op basis van de dienstverleningsovereenkomst worden kosten, waaronder de personele kosten, kosten van automatisering, marketing en facilitaire kosten door de coöperatie doorbelast aan de dochtermaatschappijen. Bij de kostenverdeling wordt gebruik gemaakt van een kostenallocatiemodel. In 2018 is een nieuw kostenallocatiemodel in gebruik genomen. In 2019 zijn er geen belangrijke wijzigingen in de methodiek van kostentoerekening aangebracht. Wel zijn vanwege organisatorische verschuivingen diverse verdeelsleutels van afdelingen geactualiseerd.

2.2 Deskundigheids- en betrouwbaarheidsvereisten

Klaverblad hecht een groot belang aan de juiste vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid van personen die de organisatie besturen en van medewerkers die de sleutelfuncties vervullen. De eisen aan vakbekwaamheid, kennis en deskundigheid zijn vastgelegd in profielschetsen. Bij werving van bestuurders of sleutelfunctionarissen worden de profielschetsen gebruikt, zij vormen de minimale norm waaraan de bestuurder of medewerker moet voldoen.

Klaverblad hanteert een screeningsproces waarbij medewerkers worden getoetst op betrouwbaarheid. De voorgenomen benoeming van sleutelfunctionarissen en bestuurders worden voorgelegd aan de toezichthouder DNB. DNB toetst zelf ook de betrouwbaarheid van sleutelfunctionarissen en de betrouwbaarheid en de geschiktheid van de bestuurders. Voor het toetsen van de geschiktheid en betrouwbaarheid is een procedure opgezet binnen Klaverblad. De profielschetsen worden jaarlijks geëvalueerd en indien nodig bijgesteld. De afdeling Personeel en Organisatie toetst jaarlijks de geschiktheid van de sleutelfunctionarissen aan de hand van de profielschetsen.

De personen die de organisatie besturen, stellen jaarlijks een plan voor permanente educatie op. Dit plan wordt ter goedkeuring voorgelegd aan de interne toezichthouder. De interne toezichthouder houdt de uitvoering van het programma in de gaten. In de charters van de sleutelfunctiehouders zijn eisen neergelegd omtrent de opleiding en vereiste kennis van deze functionarissen.

Klaverblad Verzekeringen hecht veel waarde aan een aantoonbaar integere en beheerste bedrijfsvoering. Wij vinden het vanzelfsprekend dat we plannen maken, verkeerde prikkels voorkomen, eerlijke producten verkopen, verantwoording afleggen en dat er toezicht is.

Een gezonde en integere bedrijfscultuur is een belangrijke voorwaarde voor een goede bedrijfsvoering. Onze

bedrijfscultuur kenmerkt zich door een 'no-nonsense'- mentaliteit. Iedere medewerker heeft een belangrijke rol in de bedrijfsvoering en draagt daarmee bij aan de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen. Medewerkers voelen zich sterk met Klaverblad Verzekeringen verbonden en ook de onderlinge verbondenheid is groot. Wij streven ernaar om risico's zoveel mogelijk te mitigeren. Integriteit is binnen onze bedrijfscultuur erg belangrijk. Centraal staat dat we ons loyaal aan de regels houden. We verwachten dat leidinggevenden het goede voorbeeld geven.

De directieleden, de leden van de raad van commissarissen en de medewerkers van Klaverblad Verzekeringen hebben een eed of een belofte conform de 'Regeling eed of belofte financiële sector' afgelegd. Hiermee zweren of beloven zij onder andere dat zij:

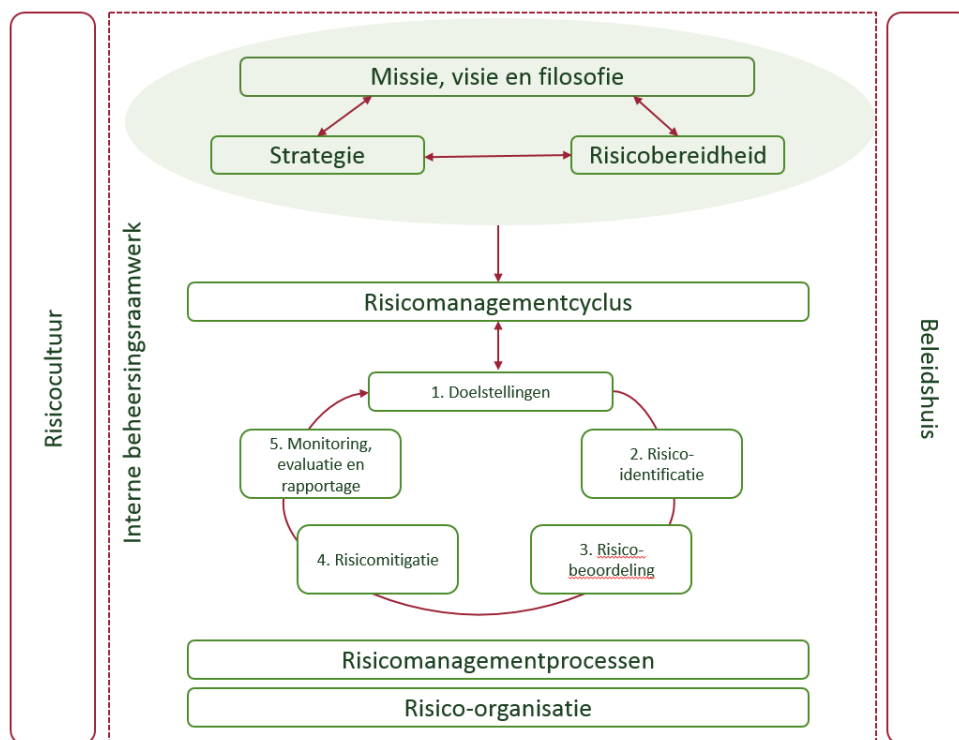
- hun functie integer en zorgvuldig uitoefenen;
- een zorgvuldige afweging zullen maken tussen alle belangen die bij de onderneming betrokken zijn en dat zij in die afweging het belang van de klant centraal stellen;
- zich zullen gedragen naar de wetten, reglementen en gedragscodes die op hen van toepassing zijn.

2.3 Risicomanagementsysteem inclusief de ORSA

2.3.1 Beschrijving van het risicomanagementsysteem

Klaverblad Verzekeringen beschikt over een risicomanagementsysteem om risico's te identificeren, meten of vast te stellen, te monitoren, mitigeren en rapporteren. Risicomanagement draagt ertoe bij dat wij onze kerndoelen halen. Risicomanagement is verantwoordelijk voor een goede inrichting, beheer en onderhoud van het risicomanagementsysteem. De directie is eindverantwoordelijk voor de effectiviteit van het risicomanagementsysteem. De kaders voor risicomanagement zijn vastgelegd in het beleidsdocument risicomanagement en het charter risicomanagement. Operationele risicomanagement en compliance onderwerpen worden periodiek besproken in de diverse management teams.

Het risicomanagementsysteem is de samenhang tussen beleid, governance- en organisatiestructuur, risicomanagement- en bedrijfsprocessen binnen een gezonde en goede bedrijfs- en risicocultuur (zie figuur 2.1). Het systeem is van toepassing op alle entiteiten van Klaverblad Verzekeringen. Dit vormt de basis voor de wijze waarop de risico's worden beheerst bij Klaverblad.

Ons risicomanagementsysteem bestaat uit meerdere componenten en wordt periodiek geëvalueerd om de effectiviteit te verbeteren. Deze evaluatie voeren de afdelingen Niet-Financieel en Financieel Risicomanagement in eerste instantie uit en daarna samen met Directie en de Audit Commissie. Daarnaast werken we continu aan het actueel houden van procesbeschrijvingen (AO) en het verbeteren van de beheersing hiervan (IC). Dit is met name nodig om de risicobeoordeling en risicomitigatie aantoonbaar, juist en volledig uit te kunnen voeren.

Missie, visie en filosofie

Onze missie, visie en filosofie vormen de uitgangspunten voor alles wat we doen en staan ook centraal bij de inrichting van risicomanagement in de organisatie.

Strategie

Vanuit de “Missie, visie en filosofie” zijn de strategische doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen afgeleid. Deze staan beschreven in dit document en zijn consistent onderdeel van alle interne- en externe rapportages (o.a. ORSA). De belangrijkste uitgangspunten zijn, samengevat:

1. *De klant centraal*
Klaverblad bestaat voor en vanwege haar klanten. Klaverblad behandelt haar klanten fair. Klanten krijgen waar ze recht op hebben, niet meer maar ook niet minder. Op deze manier krijgen en houden we loyale klanten en werken we aan een goede reputatie in de markt.
2. *Financieel gezond*
Klaverblad moet financieel gezond zijn en blijven, om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen.

3. *Efficiënte en beheerste bedrijfsprocessen*

Klaverblad bereikt dit door doelmatige bedrijfsprocessen met adequate beheersing op de uitvoering door gekwalificeerd en gemotiveerd personeel. De bedrijfsprocessen worden uitgevoerd met een hoge graad van automatisering. De inrichting is klant georiënteerd.

4. *Groei en ontwikkeling*

De groei wordt gerealiseerd door product- en procesinnovatie, externe oriëntatie in een ondernemende cultuur, met oog voor persoonlijke ontwikkeling, in een flexibele organisatie.

Het risicomanagementsysteem ondersteunt deze doelstellingen door bovengenoemde uitgangspunten te integreren in de risicomanagementprocessen.

Risicobereidheid

Klaverblad is zich bewust van haar risico's en realiseert zich dat het nemen van risico's inherent is aan ondernemen. Bij het nemen van besluiten wordt het rendement van het besluit afgewogen tegen de risico's die daarmee samenhangen.

Vanuit de (strategische) doelstellingen formuleert Klaverblad haar risicobereidheid (RIB). De risicobereidheid wordt uitgedrukt in kwalitatieve en kwantitatieve risicobereidheidsstatements. De risicobereidheid en bijbehorende limieten zijn beschreven in de RIB van Klaverblad.

In alle plannen (strategisch, tactisch, operationeel) is de geformuleerde risicobereidheid het uitgangspunt. Dit betekent dat de risico acceptatie op strategisch, tactisch of operationeel niveau van de RIB is afgeleid. Door middel van de maandelijkse rapportages (inclusief KPI's en KRI's) wordt de risico-acceptatie gemonitord en gerapporteerd. Deze manier van rapporteren en beheersen wordt voortdurend doorontwikkeld.

Elke strategische doelstelling heeft een relatie met de RIB, dit is de norm voor onderliggende afdelingsplannen. Bij het opstellen van deze plannen dienen dan ook de van toepassing zijnde normen meegenomen te worden, zodat bij uitvoering en in de bedrijfsprocessen de gewenste beheersmaatregelen worden geïmplementeerd en gemonitord.

Bedrijfs- en risicocultuur

De bedrijfscultuur binnen Klaverblad is een evident onderdeel van een adequate en organische uitvoering van risicomanagement. De cultuur waar Klaverblad voor staat zijn de kernwaarden:

- Fair
- Behulpzaam
- Doortastend
- Grondig
- Bekwaam

Wij houden het graag simpel en overzichtelijk, klein en persoonlijk, streven ernaar om altijd beter te worden, wij vinden het van belang dingen zelf te beheersen. Winst maken is niet de belangrijkste drijfveer. Van alle medewerkers wordt verwacht dat zij verantwoordelijkheden nemen, ook voor deze kernwaarden.

Klaverblad streeft naar een organisatie waarbij het risico-denken een integraal onderdeel vormt van de besluitvorming tot en met de operationele uitvoering.

Beleidshuis

Wij hebben een beleidshuis waarin per onderdeel staat uitgewerkt welke kaders relevant zijn. Hierin worden ook wet- en regelgeving verwerkt. Onze processen richten we in conform dit beleid.

Risicomanagementcyclus

De risicomanagementcyclus, ook onderdeel van de strategische besturingscyclus, van Klaverblad is de leidraad voor het herkennen en beheersen van de risico's bij alle bedrijfsprocessen. Deze risicomanagementcyclus is gericht op het identificeren, beheersen van de risico's en daarmee het vergroten van de haalbaarheid van de strategie en doelstellingen. Dit geeft aan hoe je vanuit risicomanagement-denken naar je bedrijfsprocessen kijkt. De risicomanagementcyclus is een continu proces van onderstaande stappen:

- 1. Doelstellingen**
De doelstellingen en de geformuleerde risicobereidheid met bijbehorende limieten zijn het uitgangspunt voor zowel het identificeren van de risico's (stap 2), alsmede het bepalen van het niveau van beheersing (stap 4).
- 2. Risico identificatie**
Het identificeren van bruto risico's gebeurt op basis van de risicocategorieën vastgelegd in de "Risico taxonomie", als ook vanuit de processen (d.m.v. Strategische Risico Analyse en/of Risico & Control Self Assessments).
- 3. Risico beoordeling**
Het uitgangspunt bij het beoordelen van de bruto risico's gebeurt zoveel mogelijk binnen Klaverblad op een kwantitatieve methode. Indien dit niet mogelijk is vindt het beoordelen op een kwalitatieve methode op basis van een risico-score (kans x impact). De uitkomst wordt vastgelegd in een overzicht van alle belangrijkste risico's (de risicoanalyse met een 'Heatmap'). De risicomanagementfunctie borgt dat de risico's zowel individueel als in samenhang bekeken worden.
- 4. Risico mitigatie**
Om de bruto risico's te mitigeren naar het niveau van de bepaalde RIB óf afgeleide risicobereidheid op operationeel/procesniveau worden de beheersmaatregelen zodanig bepaald, dat het resulterende netto risico aanvaardbaar is of geaccepteerd wordt.
- 5. Monitoring, evaluatie & rapportage**
De business documenteert alle risico's en beheersmaatregelen (in een risicoanalyse), monitort en evalueert periodiek de status van de mate van beheersing en het risicomanagementsysteem (incl. de strategische doelstellingen). Op de niet voldoende gemitigeerde risico's, in relatie tot de RIB, worden acties uitgezet (incl. actie verantwoordelijke en tijdslijn). Hierover wordt periodiek door de business transparant gerapporteerd middels de kwartaalrapportage en het kwartaaldashboard (inclusief KRI's).

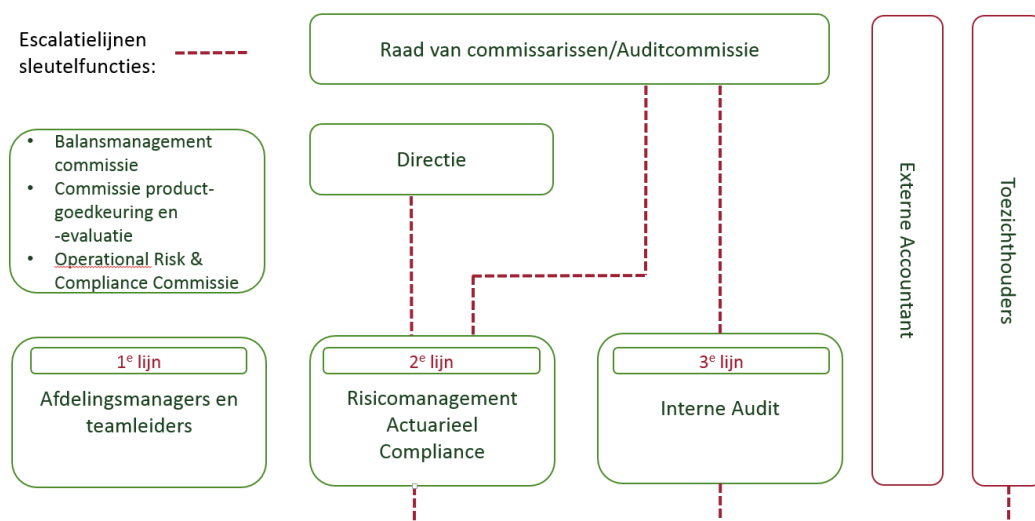
Risicomanagementprocessen

De risicomanagementprocessen zijn nader beschreven in procedures. Hieronder staan de belangrijkste van toepassing zijnde risicomanagementprocessen- en procedures. Deze lopen van strategisch niveau (SRA en ORSA) naar operationeel (RCSA, SIRA en Incidentmanagement) niveau.

Risicomanagementprocessen en - procedures	Strategisch	Tactisch	Operationeel
Strategisch Risico Assessment (SRA)	X		
Risicobereidheid (RIB)	X	X	X
Own Risk & Solvency Assessment (ORSA)	X	X	
Risico & Control Self Assessment (RCSA)		X	X
Systematisch Integriteit Risico Analyse (SIRA)	X	X	X
Incident management	X	X	X
Information Security Risk Assessment (ISRA)			X

Risicomanagementorganisatie

Uitgangspunt is dat de gehele organisatie ingericht is op het begrijpen van de gelopen en te lopen risico's en de mate waarin keuzes over risico's transparant worden gemaakt. Ten behoeve van een scheiding tussen uitvoering, advisering en onafhankelijk toetsing past Klaverblad het 'Three-lines-of-defence' model toe. Dit model is ingericht conform de Solvency II richtlijnen.

De directie is eindverantwoordelijk voor een effectief risicomanagementsysteem. De managers en teamleiders zijn verantwoordelijk voor de reguliere bedrijfsvoering, besluitvorming, risicobeheersing en rapporteren hierover.

De tweede lijn (Risicomanagement-, Actuariële en Compliance functie) is verantwoordelijk voor de effectieve kaderstelling voor de beheersing van risico's en controlesystemen, het ondersteunen en adviseren, faciliteren, monitoren en rapporteren over de beheersing van de risico's.

Interne audit is als derde lijn objectief en onafhankelijk van de eerste- en tweede lijn. Het doel van interne audit is het leveren van een meerwaarde aan, en het verbeteren van, de activiteiten van Klaverblad Verzekeringen door het geven van inzicht en het uitvoeren van risicogerichte onafhankelijke, objectieve assurance- en adviesdiensten. Interne Audit hanteert hiertoe een systematische en gedisciplineerde aanpak.

De drie tweedelijns functies en de derdelijns functie worden sleutelfuncties genoemd. Elke sleutelfunctie heeft één sleutelfunctiehouder. Deze is primair verantwoordelijk voor het functioneren van de sleutelfunctie. De sleutelfuncties zijn objectief en onafhankelijk van de eerste lijn en elkaar, staan los van de dagelijks lijnactiviteiten.

Elke sleutelfunctiehouder heeft een charter opgesteld met hierin onder andere opgenomen de doelstelling, positie, taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden en deskundigheidseisen. De charters zijn vastgesteld door de directie en goedgekeurd door de raad van commissarissen. De sleutelfuncties rapporteren periodiek aan de directie en de Raad van Commissarissen. De sleutelfunctiehouder heeft een onbeperkte toegang tot informatie die nodig is voor een goede uitvoering van haar werkzaamheden. Als een discussie ontstaat tussen sleutelfunctiehouders onderling of tussen een sleutelfunctiehouder en een proces- of risico-eigenaar heeft de sleutelfunctiehouder de mogelijkheid om te escaleren via de zogenaamde escalatieladder (directie, raad van commissarissen, externe toezichthouder).

Als een sleutelfunctiehouder een ernstig en blijvend verschil van mening heeft met een directielid (of directieleden), heeft de sleutelfunctiehouder toegang tot de (voorzitter van de) raad van commissarissen.

Als naar aanleiding van een signaal over tekortkomingen waarbij vanuit wetgeving en/of professionele standaarden verplichte melding aan een externe (toezichhoudende) organisatie moet worden gedaan, maar deze melding niet via de normale reguliere interne meld- en escalatieprocessen verloopt of is verlopen, heeft de sleutelfunctiehouder het recht en de plicht om deze ernstige tekortkoming zelf bij de relevante (toezichhoudende) externe organisatie te melden.

2.3.2 De risicomangementfunctie

De risicomangementfunctie ondersteunt en challenged Klaverblad Verzekeringen om haar risicobereidheid te bepalen en risicobewustzijn in de gehele organisatie te vergroten om daarmee haar doelstellingen te realiseren. Het risicomangement beleid beschrijft de uitgangspunten, beleidskaders en het systeem voor beheersing van risico's binnen Klaverblad Verzekeringen en onderliggende entiteiten.

De directie stelt jaarlijks de risicobereidheid vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de uitkomsten van de ORSA-rapportage en de risicorapportages. De directie bespreekt de risicobereidheid met de raad van commissarissen. Eventuele besluiten die strekken tot wijziging van de risicobereidheid worden ook met de raad besproken. De raad ziet er op strategisch niveau op toe dat bedrijfsactiviteiten, kapitaalallocatie en liquiditeitsbeslag in algemene zin in overeenstemming zijn met de risicobereidheid.

Risicobeheersing gebeurt primair door de risico-eigenaren. De risicomangementfunctie is verantwoordelijk voor de effectieve kaderstelling voor de beheersing van risico's en controlesystemen, ondersteunen en adviseren, faciliteren, monitoren en rapporteren over de beheersing van de risico's. De risicomangementfunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen.

2.3.3 Beschrijving van het ORSA proces

Klaverblad Verzekeringen voert jaarlijks een eigen beoordeling van risico's en kapitaalbehoefte (ORSA) uit. Wij gebruiken de ORSA om voor de groep als geheel en voor elke verzekeringsentiteit:

1. inzicht te verkrijgen in de oorzaken en gevolgen van gebeurtenissen (risico's) nu en in de toekomst;
2. risico-gebaseerd de huidige en toekomstige kapitaalbehoefte te bepalen;
3. de aanwezige risico's en het aanwezige kapitaal te monitoren; en
4. het bedrijfsplan op te stellen.

In 2019 is het ORSA proces uitgevoerd in de tweede helft van 2019, nadat eerst het voorbereidend crisisplan is opgesteld (vcp). Beide documenten zijn gebaseerd op de cijfermatige uitkomsten over boekjaar 2018, waarbij is rekening gehouden met de verkoop van Klaverblad Levensverzekering N.V. De directie van Klaverblad Verzekeringen heeft de ORSA-uitkomsten gebruikt ter ondersteuning van de strategische besluitvorming en het meerjaren bedrijfsplan. De ORSA geeft Klaverblad inzicht in de samenhang tussen de strategie, de materiële risico's die Klaverblad kunnen bedreigen, de mogelijke consequenties hiervan voor de financiële positie alsmede het effect van maatregelen om de risico's af te wenden of te beperken. Hiertoe worden op basis van het risicoprofiel van Klaverblad een basisscenario (middellange bedrijfsplan) en verschillende (stress) scenario's geanalyseerd. De (stress) scenario's beschrijven de effecten op de bedrijfsresultaten, het eigen vermogen en de solvabiliteitspositie.

De ORSA 2019 is uitgevoerd onder verantwoordelijkheid van de directie, die het rapport heeft goedgekeurd en ter bespreking en accordering heeft voorgelegd aan de raad van commissarissen. Voorafgaand aan het ORSA proces is een werkgroep gevormd die verantwoordelijk is voor een correcte procesgang en de oplevering van het ORSA rapport. De werkgroep is samengesteld uit financiële en actuariële specialisten en managers alsmede de sleutelfunctiehouders Risicomanagement en Actuarieel. Namens de directie is de financieel directeur de voorzitter van de werkgroep. Voor de bepaling van de scenario's zijn er sessies gehouden met alle managers. De sleutelfunctionaris interne audit heeft een derdelijns oordeel gegeven bij de uitvoering van de ORSA.

Naast de jaarlijkse ORSA, kan Klaverblad Verzekeringen een tussentijdse ORSA uitvoeren. Dit doen wij als er gedurende het jaar relevante ontwikkelingen plaatsvinden binnen of buiten Klaverblad. Om dergelijke ontwikkelingen te herkennen, hanteren we zogenoemde ORSA-triggers. Het is de verantwoordelijkheid van de directie en/of de risicomanagementfunctie om het optreden van ORSA-triggers te herkennen. De directie besluit of een ORSA-trigger leidt tot een tussentijdse ORSA. Dit hoeft niet. Als er sprake is van een ingrijpende wijziging van een bepaalde factor (ORSA-trigger of iets anders) kan in de praktijk blijken dat het niet verstandig is om een ORSA uit te voeren volgens het ORSA-proces. De belangrijkste reden hiervoor zal meestal (doorloopt)ijd zijn. De directie kan dan ook specifieke 'onderzoeksvragen' stellen om de effecten van die ingrijpende wijziging vast te stellen. Als de directie besluit tot een tussentijdse ORSA, dan besluit zij ook over de reikwijdte hiervan. De tussentijdse ORSA kan zich beperken tot een of meer bepaalde scenario's. We spreken dan van een partiële ORSA. Een tussentijdse ORSA volgt zoveel mogelijk hetzelfde proces als een periodieke ORSA.

2.4 Interne controlesysteem

2.4.1 Beschrijving van het interne beheersingsraamwerk

Het interne beheersingsraamwerk (Control Framework) betreft het geheel van alle processen, eigenaarschap en verantwoordelijkheden binnen Klaverblad en de beheersing hiervan. In het kader van het project AO/IC op orde, heeft Klaverblad Verzekeringen in 2019 hard gewerkt aan het verbeteren van de aantoonbare beheersing over alle kritische bedrijfsprocessen. In dit kader zijn beleidsdocumenten tegen het licht gehouden en waar nodig geactualiseerd. Voor de belangrijkste processen zijn de procesbeschrijvingen opgesteld en/of geactualiseerd en zijn risico self assessments uitgevoerd.

Vanaf januari 2020 wordt door de business gerapporteerd over de werking van zijn beheersmaatregelen ondersteund met bewijsvoering hierover. Klaverblad is van mening dat goed werkende en aantoonbare key controls zorgen voor beheerste risico's en dus cruciaal zijn voor een goede, stabiele en veilige dienstverlening. Het interne beheersingsraamwerk helpt met het vroeg detecteren van niet optimaal werkende controls en maakt daardoor tijdig bijsturen mogelijk. Het verbetert het risicobewustzijn vanwege de regelmatige toetsing van beheersmaatregelen. Actieplannen borgen betere opvolging daar waar bijsturing nodig is.

2.4.2 Compliancefunctie

De compliancefunctie heeft als doel het bevorderen en bewaken van een integere en beheerste bedrijfsvoering en van een goede reputatie van Klaverblad Verzekeringen. De taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de compliancefunctie liggen vast in het Beleid Compliance. Het gaat onder andere om de volgende taken en verantwoordelijkheden:

- Signaleren en documenteren van wijzigingen in externe wet- en regelgeving;
- Bewaken van de implementatie hiervan en het hierbij zo nodig geven van adviezen;
- Toetsen van de naleving van wet- en regelgeving en de juiste vertaling daarvan naar interne regels;
- Toetsen van de naleving van interne regels;
- Toetsen van de producten van Klaverblad Verzekeringen;
- Het binnen Klaverblad Verzekeringen creëren van bewustwording ten aanzien van het bestaan van regels en het belang van de naleving ervan;
- Opzetten en bijhouden van risicoanalyses, waaronder de Systematische Integriteits Risico Analyse waardoor risico gebaseerd werken mogelijk.

De compliancefunctie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden. Ook rapporteert zij aan de directie over onderzoeksbevindingen en incidentele situaties waarin (dreigende) niet-naleving van regels speelt of heeft gespeeld.

De opzet en uitvoering van de compliancefunctie kan onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de compliancefunctie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichhoudende taken van de compliancefunctie te voorkomen.

In 2019 heeft compliance meer nadruk gelegd op de monitorende rol van de compliancefunctie.

2.5 Interne auditfunctie

De interne auditfunctie bestaat uit de manager interne audit en de interne auditors. De manager interne audit vervult de sleutelfunctie interne audit zoals deze is beschreven in de Solvency II richtlijn. De charter voor de interne audit functie is de basis voor de derde lijns activiteiten binnen Klaverblad Verzekeringen. Het charter beschrijft het doel, de missie, professionele normen, onafhankelijkheid en objectiviteit, positie, bevoegdheden, reikwijdte, verantwoordelijkheden en het kwaliteitsbewakingsprogramma van Interne Audit.

Het doel van interne audit is het leveren van meerwaarde aan, en het verbeteren van, de activiteiten van Klaverblad Verzekeringen door het geven van inzicht en het uitvoeren van risicogerichte onafhankelijke, objectieve assurance- en adviesdiensten.

De manager rapporteert aan de directie en auditcommissie. De manager valt hiërarchisch onder de algemeen directeur en heeft een zelfstandige lijn naar de auditcommissie.

Interne Audit hanteert een systematische, gedisciplineerde aanpak voor het evalueren en verbeteren van de effectiviteit van governance-, risicomanagement- en beheersprocessen. Ter beoordeling van de efficiëntie en effectiviteit van interne audit en het signaleren van mogelijkheden voor verbetering voert IA een programma voor kwaliteitsbeheersing en verbetering. Dit omvat periodieke interne beoordelingen en ten minste eenmaal in de vijf jaar een externe beoordeling van naleving van de Code of Ethics en standaarden van het IIA.

Onafhankelijkheid

Interne audit is als derde lijn objectief en onafhankelijk van de eerste- en tweede lijn. De manager IA zorgt ervoor dat interne auditors gevrijwaard blijven van alle omstandigheden die het vermogen om verantwoordelijkheden op onpartijdige wijze uit te oefenen bedreigen. Interne audit wordt door de directie en managers niet beperkt in de reikwijdte van haar werkzaamheden.

De manager IA en interne auditors hebben geen directe operationele verantwoordelijkheid voor of bevoegdheid met betrekking tot een van de aan een audit onderworpen activiteiten. Interne auditors zullen derhalve geen interne controles implementeren, procedures ontwikkelen, systemen installeren of zich bezighouden met andere activiteiten die hun oordeel nadelig zouden kunnen beïnvloeden, waaronder:

- Het beoordelen van activiteiten waarvoor zij in het voorgaande jaar verantwoordelijk waren;
- Het uitvoeren van operationele taken voor Klaverblad Verzekeringen;
- Het initiëren of goedkeuren van transacties buiten de verantwoordelijkheid van IA;
- Het leiden van de activiteiten van een werknemer die niet in dienst of ingezet is bij IA.

Wanneer de manager IA en/of interne auditors taken of verantwoordelijkheden hebben die buiten de interne audit functie vallen, zullen vanuit IA waarborgen worden ingesteld om aantasting van onafhankelijkheid of objectiviteit te beperken. Waaronder het aan de betreffende partij melden van de feitelijke of ogenschijnlijke aantasting van onafhankelijkheid of objectiviteit.

De onafhankelijkheid en objectiviteit van IA worden geborgd door haar positionering en bevoegdheden.

2.6 Actuariële functie

In de bedrijfsvoering van Klaverblad Verzekeringen spelen kwantitatieve analyses en rapportages inzake kapitaal en voorzieningen een belangrijke rol. Daarbij gaat het enerzijds om het uitvoeren van berekeningen volgens vastgestelde methodieken, modellen en aannames en anderzijds om het vaststellen van deze methodieken, modellen en aannames en het analyseren van de uitkomsten van de berekening. In dit kader past de inrichting van een actuariële organisatie met eerstelijns werkzaamheden en tweedelijns werkzaamheden.

De actuariële functie functioneert zelfstandig en onafhankelijk van het actuaariaat (eerstelijns functie onderdeel van de afdeling Controlling & Actuaariaat) en is ondergebracht bij een stafafdeling. In 2018 is de stafafdeling Risicomanagement opgesplitst in een tweetal afdelingen, te weten Financieel Risico Management (FRM) en Niet Financieel Risico Management (NFRM). De actuariële functiehouder is tevens de manager van de afdeling FRM. De sleutelfunctie Risicomanagement is de manager van de afdeling NFRM. Beide functies hebben een eigen beleid en rapporteren onafhankelijk van elkaar. De wijze waarop de actuariële functie wordt toegepast, is beschreven in de charter voor de sleutelfunctiehouder actuariel. Het beschrijft de doelstelling, reikwijdte, positie, verantwoordelijkheden, functie, taken en bevoegdheden van de sleutelfunctiehouder actuariel.

De actuariële functie stelt vooraf de kaders voor de werkzaamheden die door het actuaariaat worden uitgevoerd. De actuariële functie beoordeelt achteraf of de werkzaamheden van het actuaariaat correct zijn uitgevoerd. Hierbij stelt ze onder andere vast of de vastgestelde methodieken, onderliggende modellen en aannames zijn gehanteerd.

De actuariële functie adviseert de directie over wijzigingen in de te hanteren methodieken, onderliggende modellen en aannames. Hiermee stelt ze de directie in staat om deze vast te stellen en om verzekeringstechnisch verantwoord beleid te voeren. De actuariële functie zorgt voor de aanwezigheid van actuele beschrijvingen van de methodieken, onderliggende modellen en aannames. Eventueel benodigde aanpassingen in de gebruikte methodieken, onderliggende modellen en aannames worden geïnitieerd door de actuariële functie.

De actuariële functie bewaakt dat de actuariële organisatie is ingericht naar relevante wet- en regelgeving. De compliancefunctie ondersteunt hierbij door de wijzigingen in wet- en regelgeving te signaleren en de actuariële functie te informeren. Over een eventuele wijziging van de inrichting adviseert de actuariële functie de directie. De directie stelt op basis van dit advies de inrichting van de actuariële organisatie vast.

De actuariële functie rapporteert ieder kwartaal aan de directie en de raad van commissarissen over de uitvoering van haar werkzaamheden en kan indien nodig, buiten de reguliere rapportages de directie en/of raad van commissarissen informeren over de geconstateerde bijzonderheden.

De opzet en uitvoering van de actuariële functie kunnen onderworpen worden aan een onafhankelijke toetsing door de interne auditfunctie. Deze toetsing heeft mede tot doel de werking van de actuariële functie vast te stellen en een onaanvaardbare vermenging van uitvoerende en toezichthoudende taken op actuariëel gebied te voorkomen.

2.7 Uitbesteding

Klaverblad Verzekeringen heeft haar uitbestedingsbeleid beschreven in een beleidsdocument. In dit document staat onder verwijzing naar het wettelijk kader beschreven welke eisen worden gesteld aan de inhoud van een uitbestedingsovereenkomst alsmede de toets op en het beheer ervan.

De directie staat uitbestedingen uitsluitend toe wanneer er door de afdeling (niet financieel) Risicomanagement schriftelijk advies is uitgebracht over de voorgenomen uitbesteding op basis van een risicoanalyse. Door de leveranciersfunctionaris wordt een overzicht bijgehouden van alle functies en werkzaamheden die Klaverblad heeft uitbesteed (zowel extern als intern). In dit overzicht wordt ook gedocumenteerd of een uitbestede functie of activiteit een kritieke of belangrijke functie of activiteit betreft in de zin van de Wft.

2.8 Beoordeling adequaatheid van het bestuursysteem

De directie van Klaverblad evalueert eenmaal in de drie jaar het interne governance systeem. De nadruk van de evaluatie ligt op de effectiviteit van het systeem als geheel en de kwaliteit van de rapportages. De directie voert de evaluatie uit met ondersteuning van de sleutelfunctiehouders. De evaluatie mondt uit in een schriftelijke rapportage aan de directie waarin de sleutelfunctiehouders gezamenlijk de directie adviseren over het interne governance systeem. Deze rapportage wordt ook besproken met de raad van commissarissen. Eventuele verbeterpunten worden opgevolgd met behulp van de aanbevelingendatabase van de afdeling Interne audit.

Het risicomanagementsysteem wordt periodiek geëvalueerd om de effectiviteit te verbeteren oftewel naar het gewenste niveau te brengen. Dit gebeurt in eerste instantie onder de verantwoordelijkheid van de sleutelfunctiehouder Risicomanagement en daarna samen met Directie en de Audit Commissie.

Daarnaast werkt Klaverblad continue aan het actualiseren van procesbeschrijvingen (AO) en het verbeteren van de beheersing hiervan (IC), dit is met name nodig om de risicobeoordeling en risicomitigatie juist en volledig uit te kunnen voeren.

2.9 Overige informatie

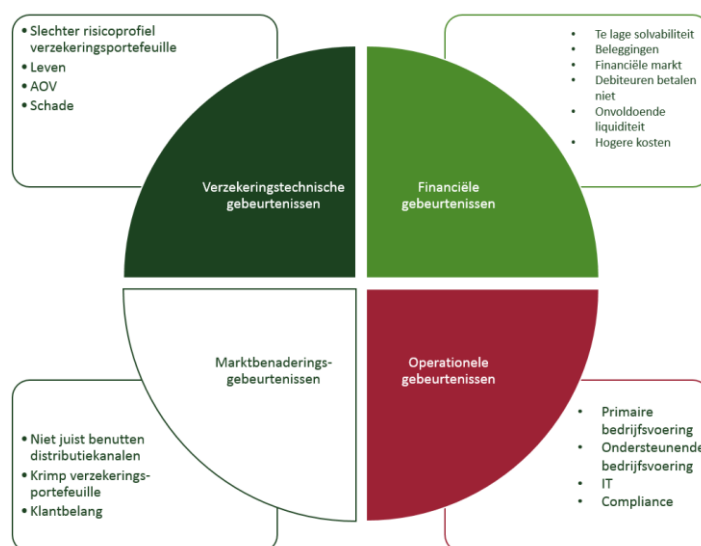
Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in dit hoofdstuk reeds opgenomen.

3. Risicoprofiel

3.1 Risico universum

Het risico-universum is een overzicht van de risico's die voor Klaverblad Verzekeringen relevant zijn. De risico's zijn ingedeeld naar categorieën gebeurtenissen. Op basis daarvan vindt de indeling in onze vier risicocategorieën plaats:

1. Verzekeringstechnische risico's: risico's die samenhangen met gebeurtenissen van verzekeringstechnische aard en daarmee met onze verzekeringsverplichtingen.
2. Financiële risico's: risico's die samenhangen met financiële gebeurtenissen, zoals veranderingen van aandelen- en obligatiekoersen en (markt)rentes.
3. Marktbenaderingsrisico's: risico's die samenhangen met gebeurtenissen die betrekking hebben op marketing en distributie in de verzekeringsmarkt.
4. Operationele gebeurtenissen: risico's die samenhangen met de uitvoering van processen binnen Klaverblad.

We houden rekening met zowel de risico's vanuit de interne organisatie en processen, als met de externe risico's. Tot deze categorie behoren onder andere: gewijzigde wet- en regelgeving, politiek klimaat, maatschappelijke- en economische omstandigheden.

Binnen elke risicocategorie is een standaardset aan risico's gedefinieerd. Deze risico's zijn inherent aan onze bedrijfsvoering en zijn mede bepaald op basis van wet- en regelgeving en toezichtkaders.

De belangrijkste graadmeter aan de hand waarvan Klaverblad Verzekeringen zijn financiële- en operationele risico's monitort, is het solvabiliteitskapitaalvereiste (SCR) onder Solvency II. De SCR is opgebouwd uit kapitaalvereisten voor verschillende risicocategorieën. Deze kapitaalvereisten zorgen ervoor dat onverwachte verliezen uit de verschillende risico's kunnen worden opgevangen. Het risicoprofiel van Klaverblad Verzekeringen wordt uitgerekend met behulp van het standaardmodel onder Solvency II en conform de Gedelegeerde Verordening gekwantificeerd op basis van het verlies dat zich eens in de

tweehonderd jaar zou kunnen voordoen (de zogenaamde 99,5% zekerheid). Deze deelrisico's geven een waardering aan de omvang van het betreffende risico in de vorm van vereist kapitaal. Het volgen van de risico's vindt binnen Klaverblad Verzekeringen onder andere plaats aan de hand van de zogenaamde SCR-boom, welke er als volgt uit ziet:

Eigen vermogen (OF)			Vereiste solvabiliteit (SCR)			Solvency II-ratio		
Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	mut
612.277	541.593	13,1%	150.009	160.013	-6,3%	408,2%	338,5%	69,7%
Fiscale compensatie			Basis SCR (BSCR)			Operationeel risico		
Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %
-37.163	-23.358	59%	178.839	175.463	2%	8.333	7.908	5%
			Diversificatie SCR-modules					
Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %
-99.480	-94.226	6%						
Marktrisico			Tegenpartijrisico			Verzekeringstechnisch		
Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %	Q4-2019	Q4-2018	in %
99.263	99.602	0%	1.742	1.731	1%	177.314	168.356	5%
Rente			Levensrisico			Medische risico's (SLT, NSLT)		
45.062	62.644	-28%				75.030	77.385	-4%
Aandelen			Schaderisico					
63.931	56.241	14%				56.647	51.851	0%
Vastgoed								
10.977	10.608	3%						
Spread								
12.994	12.301	6%						
Valuta								
12.690	6.537	94%						
Concentratie								
0	0	0%						
Diversificatie markt								
-46.391	-48.730	-5%						

Vergelijking met risico-universum

De risico's onder SCR Leven, SCR Medisch en SCR Schade vallen onder de risico-categorie Verzekeringstechnische gebeurtenissen. SCR Medisch kent naast het catastroferisico, twee categorieën risico's: AOV en Ongevallen. AOV gaat over de medische risico's waarvoor de tarieven en de voorzieningen actuariel op eenzelfde manier bepaald worden als leven-risico's. Ongevallen gaat over risico's die op eenzelfde manier getarifeerd worden als Schade. De risico's onder SCR Markt en SCR Tegenpartij vallen onder de categorie Financiële gebeurtenissen. SCR Operationeel bevat een waardering van de operationele risico's. De metingen die we doen om de Commerciële gebeurtenissen te volgen, zijn niet uitgedrukt in kapitaal.

Klaverblad Verzekeringen heeft geen risico's overgedragen aan 'special purpose vehicles'. In de volgende paragrafen volgt een toelichting op de risicoblootstellingen per risicocategorie, de maatregelen die worden genomen om dit risico te beoordelen en een toelichting op de belangrijkste ontwikkelingen in 2019.

3.2 Verzekeringstechnisch risico

3.2.1 Algemeen

Het sluiten van verzekeringen is de kernactiviteit van Klaverblad Verzekeringen. Een gesloten verzekering die past binnen de door Klaverblad Verzekeringen gehanteerde normen, zou dus als zodanig geen onaanvaardbaar risico kunnen opleveren. Toch kunnen in het kader van de verzekeringsactiviteiten ongewenste en zelfs onaanvaardbare risico's ontstaan.

Het verzekeringstechnische risico dat Klaverblad Verzekeringen loopt, is inherent aan het uitoefenen van het verzekeringsbedrijf. Bij schadeverzekeringen betreft dit met name het risico dat de schadefrequentie en de grootte van de schade per geval nadelig afwijken van de verwachtingen vooraf. Bij levensverzekeringen gaat het vooral om het risico dat de feitelijke sterfte nadelig afwijkt van de verwachte sterfte en dat de levensverwachting in de toekomst nadelig wijzigt. De werkelijke ontwikkeling in de portefeuille komt dan niet overeen met de grondslagen zoals gehanteerd bij de premiebepaling en de opbouw van de technische voorziening.

Levensverzekeringen

De levensverzekeringsportefeuille bestaat uit individuele en collectieve verzekeringen. De individuele portefeuille bevat voornamelijk tijdelijke en levenslange overlijdensrisicoverzekeringen. De collectieve portefeuille bevat alleen de pensioenverzekering ten behoeve van het personeel van Klaverblad Verzekeringen. De individuele portefeuille bestaat voornamelijk uit verzekeringen die recht geven op een uitkering bij overlijden. De stijgende levensverwachting van de Nederlandse bevolking zal naar verwachting een overwegend positieve bijdrage aan de resultaten leveren.

De kans op tekortschietende acceptatieregels is zeer klein. Bovendien worden tarieven berekend met behulp van algemeen aanvaarde technieken en statistische gegevens en voor elk nieuw tarief vindt profit-testing op actuariële basis plaats.

Voor overlijdensrisicoverzekeringen met een risicokapitaal dat een bepaald bedrag overtreft, is een herverzekeringscontract afgesloten.

Schadeverzekeringen

Het sluiten van schadeverzekeringen is de kernactiviteit van Klaverblad Schade. Een gesloten verzekering die past binnen de door Klaverblad Schade gehanteerde normen, zou dus als zodanig geen onaanvaardbaar risico kunnen opleveren. Toch kunnen in het kader van de verzekeringsactiviteiten ongewenste en zelfs onaanvaardbare risico's ontstaan. Het verzekeringsrisico dat Klaverblad Schade loopt is inherent aan het uitoefenen van het verzekeringsbedrijf. Het verzekeringsrisico betreft met name het risico dat de schadefrequentie en de grootte van de schade per geval nadelig afwijken van de verwachtingen vooraf en derhalve onvoldoende dekking plaats vindt door premie- en beleggingsopbrengsten.

Klaverblad Schade is uitsluitend actief op het gebied van standaard schadeverzekeringen en medische verzekeringen en richt zich op verzekeringen voor particulieren en ondernemers in het midden- en kleinbedrijf. Zij sluit geen ziektekostenverzekeringen.

Bij het aangaan van schade- of medische verzekeringen bestaat het risico van het accepteren van verzekeringen op basis van gebrekkige acceptatieregels of van het accepteren van verzekeringen in strijd met acceptatieregels.

Klaverblad Schade beheerst dit risico door het opstellen van duidelijke acceptatieregels en het hanteren van controlemechanismen. De acceptatieregels op het gebied van schadeverzekeringen en medische verzekeringen zijn in een periode van vele jaren ontwikkeld en verfijnd. De bestaande portefeuille is op basis daarvan tot stand gekomen. De kans dat het bestaande stelsel van tarieven, acceptatierichtlijnen en controlemechanismen op belangrijke punten tekortkomingen bevat en dat hieruit onaanvaardbare risico's voortvloeien, moet als verwaarloosbaar worden beschouwd.

Gedurende de looptijd van de verzekeringen kan het risicoprofiel van de portefeuille veranderen, waardoor dit niet meer aansluit bij de premies. De schadeverzekeringen van Klaverblad Schade kunnen jaarlijks worden opgezegd en aanpassingen van premies en voorwaarden zijn op ieder moment mogelijk. Ook van de medische verzekeringen kunnen premies en voorwaarden op ieder moment worden aangepast. Daarmee is dit risico voldoende beheerst. De besluitvorming omtrent productontwikkeling en premie-aanpassingen verloopt via het 'product approval and review process (PARP).

Klaverblad Schade heeft het catastroferisico herverzekerd op basis van analyses van de verwachte schade als gevolg van een zware storm. Daarnaast heeft Klaverblad Schade een excess of loss-contract afgesloten in verband met motorrijtuigenaansprakelijkheid.

Klaverblad Schade sluit, indien nodig, herverzekeringen voor grotere brandrisico's. Hiervoor is een facultatief-obligatoir contract afgesloten. Het eigen behoud dat gehanteerd wordt, is afhankelijk van het soort risico. Herverzekering draagt bij aan het beperken van de volatiliteit van het technisch resultaat en beperking van de kapitaalvereiste voor met name het catastroferisico van de brandportefeuille.

3.2.2 Kapitaalvereiste verzekeringstechnische risico

Onder het Solvency II standaardmodel dient Klaverblad Verzekeringen kapitaal aan te houden om het risico op te kunnen vangen dat de technische voorzieningen hoger zijn dan op grond van haar uitgangspunten werd verwacht. Aangezien Klaverblad Schade zowel arbeidsongeschiktheids- en ongevallenverzekeringen alsmede schadeverzekeringen verkoopt, staat zij zowel bloot aan het medische verzekeringsrisico als het schadeverzekeringsrisico. Klaverblad Leven staat alleen bloot aan het levensverzekeringsrisico.

De samenstelling is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
SCR Leven	75.030	77.385
SCR Medisch	56.647	51.851
SCR Schade	<u>45.637</u>	<u>39.119</u>
Totaal verzekeringstechnisch risico	177.314	168.356

De afname van de SCR Leven wordt voornamelijk veroorzaakt door de daling van het vervalrisico. Bij Klaverblad Leven is de massale vervalschok de dominante schok. Als gevolg van de sterk gedaalde rente in 2019 is het vervalrisico gedaald. Dit komt omdat de afkoopwaarde en premievrije waarde worden berekend op tariefgrondslagen en dus niet afhankelijk zijn van de rente. Het verschil tussen de beste schatting en de tariefgrondslagen is kleiner geworden. De andere risicomponenten binnen de SCR Leven zijn als gevolg van de gedaalde rente en ligt hogere kosten licht gestegen ten opzichte van 2018.

De toename van de SCR Medisch met € 4,8 miljoen is grotendeels te verklaren door de toename van het verval- en kostenrisico binnen deze portefeuille.

De reguliere groei van de schadeportefeuille zorgt voor een toename van de SCR Schade. Daarnaast is het

eigen behoud van het catastrofecontract vanaf 1 januari 2020 verhoogd waardoor het catastroferisico eveneens is toegenomen.

Gevoeligheden verzekeringstechnisch risico

	Eigen vermogen (Solvency II)	SCR	SCR-ratio
Kosten -/-10%	622.727	148.931	418%
Kosten +/-10%	602.379	150.654	400%
Inflatie - 1,0%-punt (100bp)	628.225	147.359	426%
Inflatie + 1,0%-punt (100bp)	587.238	154.125	381%
Sterftekansen -10%	633.805	151.856	417%
Sterftekansen +10%	592.084	148.435	399%
Verval -/-50%	604.059	166.792	362%
Verval +/-50%	619.651	147.129	421%
Invalideringskansen -/-10%	617.680	149.042	414%
Invalideringskansen +/-10%	606.803	150.570	403%
Revalideringskansen -/-10%	598.575	150.702	397%

3.3 Marktrisico

3.3.1 Algemeen

Klaverblad Verzekeringen heeft als institutionele belegger voortdurend te maken met risico's die de financiële markten nadelig beïnvloeden. Het beleid van Klaverblad Verzekeringen is gericht op het streven naar een passende verhouding tussen de verschillende soorten verplichtingen enerzijds en de daar tegenoverstaande beleggingscategorieën anderzijds. Verder heeft Klaverblad Verzekeringen er bewust voor gekozen het aantal categorieën waarin wordt belegd te beperken en afgeleide financiële instrumenten en gestructureerde producten te mijden. Als gevolg van de verkoop verandert de beleggingsportefeuille van Klaverblad Verzekeringen. In 2020 zal dan ook een nieuw beleggingsplan worden geïmplementeerd. De samenstelling SCR Marktrisico over de entiteiten is als volgt:

	Leven 2019	Leven 2018	Schade 2019	Schade 2018	Groep 2019	Groep 2018
Renterisico	41.464	54.656	2.717	5.974	45.062	62.644
Aandelenrisico	-	-	36.518	27.941	63.931	56.241
Vastgoedrisico	-	-	-	-	10.977	10.608
Valutarisico	-	-	7.185	3.332	12.690	6.537
Spreadrisico	10.765	9.892	2.285	2.409	12.994	12.301
Concentratierisico	-	-	-	-	-	-
Diversificatie	-9.390	-9.004	-7.813	-8.116	-46.931	-48.730
Totaal kapitaal vereiste marktrisico	42.839	55.544	40.892	31.540	99.263	99.602

3.3.2 Renterisico

Het renterisico is het risico dat het eigen vermogen daalt als gevolg van een wijziging van de marktrente. De daling van het eigen vermogen wordt veroorzaakt door waardeveranderingen van rentegevoelige balansposten, met name vastrentende beleggingen en technische voorzieningen. Het vereiste kapitaal voor het renterisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij veranderingen in de rentecurve. Het grootste verlies na toepassing van een opwaartse schok of een neerwaartse schok van de rentecurve bepaalt het renterisico.

Binnen Klaverblad Leven is het renterisico het dominante risico, aangezien door de lange termijn van de leven- en uitvaartverplichtingen er sprake is van een hoge gevoeligheid voor rentebewegingen. Het beleggingsbeleid is daarom gericht op de inrichting van een adequate matchingsportefeuille. Deze matchingsportefeuille heeft als doel om de beleggingen zoveel mogelijk te laten convergeren naar een portefeuille waarbij de kasstromen van de verplichtingen zoveel mogelijk gelijk zijn aan de kasstromen van de beleggingen. Het beheersen van dit renterisico zorgt ervoor dat de volatiliteit ten gevolge van rentebewegingen wordt verminderd, met als doel de aanwezige solvabiliteit te waarborgen. De matchingsportefeuille kan bestaan uit staats-, supranationale-, staatsgegarandeerde-, of bedrijfsobligaties. Rente- en valutaderivaten zijn niet toegestaan.

In 2019 is met name de duratie van de obligatieportefeuille verder verlengd om de risico's voor Klaverblad en de kopende partij verder te beperken. Na afronding van de verkoop in 2020 resteert er nauwelijks nog een renterisico voor Klaverblad

Klaverblad Schade heeft meer rentegevoelige activa dan de technische voorzieningen waardoor zij gevoelig is voor opwaartse renteschokken. Het renterisico is in 2019 gedaald als gevolg van de stijging van de (rentegevoeligheid) van de verplichtingen.

Gevoeligheden rente¹

	SII eigen vermogen	SCR	SCR-ratio
SII rentecurve - 1,0%-punt (100bp)	692.344	168.806	410%
SII rentecurve + 1,0%-punt (100bp)	567.643	148.420	382%
SII rentecurve exclusief VA	602.166	148.466	406%
SII rentecurve UFR 3,75%	601.579	147.117	409%
SII rentecurve UFR 3,60%	589.708	153.403	384%

Het verschil tussen de SCR rente down en de SCR rente up is groter dan vorig jaar, vanwege de veranderde samenstelling van de beleggingsportefeuille. Bij de gerapporteerde stand is de up schok en bijbehorende correlatiematrix van toepassing. Echter bij het scenario SII rentecurve UFR 3,6% is de down schok van toepassing.

3.3.3 Aandelen- en vastgoedrisico

Onder dit risico verstaat Klaverblad Verzekeringen het risico dat de waarde van aandelen en onroerende zaken afneemt als gevolg van wijzigende marktomstandigheden. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico

¹ Bij de gevoeligheden in dit rapport wordt de LAC DT constant verondersteld.

door het aanbrengen van spreiding in de beleggingsportefeuilles.

Zoals hierboven is aangegeven, wordt overeenkomstig de strategische beleggingsmix, sinds 2018 niet langer belegd in aandelen bij Klaverblad Leven. Voor de coöperatie en Klaverblad Schade geldt deze restrictie niet. Als gevolg van koersontwikkelingen op de aandelenbeurs en de stijging van symmetrische aanpassing (van -6,34% naar -0,08%) is het aandelenrisico in 2019 aanzienlijk toegenomen. Daarnaast is de samenstelling van aandelenportefeuille in 2019 gewijzigd waardoor er minder gebruik gemaakt kan worden van de overgangmaatregel voor het aandelenrisico aangezien de omvang van de beleggingsportefeuille dat op 1 januari 2016 al in bezit was, is afgenomen.

Het vereiste kapitaal voor het vastgoedrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal bij een daling van de vastgoedprijzen met 25%. Als gevolg van de waarde toename van het vastgoed is het vereist kapitaal licht toegenomen in 2019.

Gevoeligheden aandelen en vastgoed

	SII eigen vermogen	SCR	SCR-ratio
Aandelen -20%	584.172	143.236	408%
Vastgoed -10%	608.839	149.428	407%

3.3.4 Spreadrisico

Het spreadrisico komt voort uit de gevoeligheid van de waarde van beleggingen voor het niveau en de volatiliteit van de spreads boven de risicovrije rentetermijnstructuur. De belangrijkste risico beperkende maatregel is dat de vastrentende vermogensbeheerder tussen de 10 en 20% van de portefeuille in bedrijfsobligaties mag beleggen. Het vereiste kapitaal voor het spreadrisico wordt bepaald door het berekenen van de impact op het aanwezige kapitaal van voorgeschreven hogere opslagen voor kredietrisico. De kapitaalvereiste is afhankelijk van de marktwaarde, duration en kredietkwaliteit (rating) van de obligatielening.

De onderstaande tabel laat de verdeling van de obligatieportefeuille naar creditrating zien waarbij een uitsplitsing wordt gemaakt naar beleggingen in staatsobligaties, overige kredieten aan of onder zekerheid van de overheid en bedrijfsobligaties.

	Staats- obligaties	Overige kredieten aan of onder zekerheid overheid	Bedrijfs- obligaties
AAA	64,0%	14,9%	1,2%
AA	36,0%	85,0%	49,5%
A	0,0%	0,1%	39,5%
BBB	0,0%	0,0%	9,8%
	100,0%	100,0%	100,0%

In 2019 zijn er nauwelijks wijzigingen aangebracht in de samenstelling van de bedrijfsobligaties.

3.3.5 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van beleggingen verandert als gevolg van wijzigende

valutakoersen. Klaverblad Schade en de coöperatie beleggen een deel van de effectenportefeuille in vreemde valuta. Het betreft hierbij aandelen van Europese ondernemingen in belangrijke economieën met liquide effectenmarkten. Bij de eerder genoemde transitie van de aandelen is de restrictie ten aanzien van vreemde valuta losgelaten en wordt er sindsdien meer belegd in niet-Eurolanden. Dit heeft geleid tot een toename van het valutarisico.

Overzicht exposures in niet Euro valuta:	2019	2018
CHF	34.920	12.302
SEK	11.704	-
DKK	7.275	1.311
NOK	2.499	-
USD	1.518	-
GBP	8	13.288
Totaal	57.924	27.441

3.3.6 Prudent person principe

De directie van Klaverblad is verantwoordelijk voor het vaststellen van de voorwaarden en doelstellingen van het beleggingsbeleid waarbinnen de vermogensbeheerders mogen opereren. Klaverblad stelt deze voorwaarden en doelstellingen op met inachtneming van het zogenaamde 'prudent person' principe. Dit houdt in dat Klaverblad haar beleggingen op een dusdanige wijze belegt dat aan de solvabiliteitseisen wordt voldaan, waarbij rekening wordt gehouden met de bedrijfsdoelstellingen, het risicoprofiel en de risicotolerantie.

Om dit te bewerkstelligen, voert Klaverblad een beleggingsstudie uit om te bepalen welke beleggingen het beste passen bij de verplichtingen. De bij deze doelstelling behorende beleggingscategorieën en – looptijden worden in een passend beleggingsbeleid omgezet, waarbij tevens rekening wordt gehouden met concentratielimieten. Klaverblad belegt niet in derivaten.

3.4 Tegenpartij (krediet)risico

Het kredietrisico (of tegenpartijrisico) is het risico dat verliezen worden geleden als gevolg van verslechterde kredietwaardigheid van tegenpartijen in de komende twaalf maanden. Het kredietrisico dat Klaverblad loopt houdt verband met de vorderingen uit hypothecaire leningen, herverzekeringen, vorderingen op verzekeringnemers en tussenpersonen en de saldi op bankrekeningen.

Uit de volgende opstelling blijkt dat het kredietrisico het afgelopen jaar licht is toegenomen als gevolg van gestegen exposures in type 1:

	Leven 2019	Leven 2018	Schade 2019	Schade 2018	Groep 2019	Groep 2018
Type 1 exposures	126	92	862	776	1.023	974
Type 2 exposures	91	56	220	261	838	876
Diversificatie	-14	-9	-45	-50	-119	-119
Totaal kapitaalvereiste tegenpartijrisico	204	139	1.037	987	1.742	1.731

3.5 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat Klaverblad Verzekeringen door gebrek aan liquide middelen niet in staat is om op korte termijn aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Klaverblad Verzekeringen beheerst dit risico door het nauwlettend volgen van inkomende en uitgaande kasstromen en door het opstellen van korte en lange termijn liquiditeitsplanningen. Daarnaast beschikt Klaverblad Verzekeringen voor een belangrijk gedeelte over liquide en hoogwaardige obligaties.

3.6 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat bedrijfsprocessen niet ongestoord kunnen verlopen als gevolg van handelen of nalaten van medewerkers van Klaverblad Verzekeringen of van derden, dan wel door toevallige gebeurtenissen of omstandigheden. Ter beperking van dit risico hanteert Klaverblad Verzekeringen een uitgebreid stelsel van interne regels en controles.

	Leven 2019	Leven 2018	Schade 2019	Schade 2018	Groep 2019	Groep 2018
Operationeel risico	2.818	2.542	5.770	5.366	8.333	7.908

De stijging van het operationeel risico wordt voornamelijk veroorzaakt door de toename van de technische voorzieningen en de groei van de portefeuille.

3.7 Overig materieel risico

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke risico's in voorgaande paragrafen aan bod gekomen.

4. Waardering voor solvabiliteitsdoeleinden

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de waarderingsgrondslagen van de verschillende balansposten voor solvabiliteitsdoeleinden. De activa en passiva zijn gewaardeerd op basis van de aanname dat de activiteiten blijvend zullen worden uitgeoefend ("going-concern-principe"). Verschillen tussen de statutaire jaarrekeningen (op basis van BW 2, titel 9) en Solvency II waarderungen worden indien van toepassing gekwantificeerd en nader toegelicht. Daarbij wordt aangegeven of het een herrubricering of een herwaardering betreft. Vanwege de eensporige verslaggeving is de statutaire balans waar mogelijk gelijk aan de Solvency II -balans. Voor een uitgebreide toelichting over de gehanteerde grondslagen wordt verwezen naar de jaarrekening. In 2019 hebben zich geen wijzingen in de grondslagen voorgedaan. Voor een toelichting op de schattingswijziging wordt eveneens verwezen naar de jaarrekening.

De waardering van activa is gebaseerd op actuele waarde en is beschreven voor elke activapost in hoofdstuk 4.3. De waardering van de technische voorziening wordt berekend als zijnde de som van de 'best estimate' en de risicomarge. Deze is toegelicht in hoofdstuk 4.4. De overige schulden worden toegelicht in hoofdstuk 4.5. Het eigen vermogen wordt toegelicht in hoofdstuk 5 (kapitaalspositie).

4.2 Reconciliatie statutaire balans met Solvency II-balans

Onderstaande tabel bevat de vergelijking van de vereenvoudigde geconsolideerde balans tussen de statutaire jaarrekening van Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A., alsmede de herrubriceringen en herwaarderungen om op de Solvency II balans ultimo 2019 uit te komen.

Omschrijving	Statutair (BW2)	Herrubri- cering	Herwaar- dering	SII-balans 2019	SII- balans 2018
Vastgoed voor eigen gebruik (4.3)	-	9.610	-	9.610	9.430
Beleggingen (4.3)	1.580.609	-9.610	-	1.570.999	1.288.153
• Vastgoed	43.908	-9.610	-	34.298	33.002
• Aandelen	179.469	-	-	179.469	200.964
• Obligaties	1.352.812	-	-	1.352.812	1.047.680
• Leningen en hypotheke	4.420	-	-	4.420	6.506
Herverzekeringscontracten (4.4)	-	498	-	498	974
Vorderingen en liquide middelen (4.3)	19.936	133.222	-	153.158	125.296
Totaal activa	1.600.545	133.720	-	1.734.265	1.423.853
Technische voorzieningen (4.4)	902.220	498	92	902.810	710.096
Pensioenvoorziening (4.5.1)	-	133.222	29.159	162.381	114.702
Reorganisatievoorziening (4.5.2)	766	-	-	766	5.591
Vrz. voor verlieslatende contracten (4.5.3)	201.436	-	-201.436	-	-
Latente belastingverplichtingen (4.5.4)	35.760	-	-6.347	29.413	25.855
Overige schulden (4.5.4)	26.619	-	-	26.619	26.016
Totaal passiva	1.166.801	133.720	-178.533	1.121.988	882.260
Activa boven passiva	433.744	-	178.533	612.277	541.593

4.3 Activa

4.3.1 Vastgoed voor eigen gebruik

Het verloop is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	9.430	10.945
Investerings	23	41
Bestemmingswijziging	-114	-1.599
Herwaardering	271	43
Stand per 31 december	<u>9.610</u>	<u>9.430</u>

De beleggingen in vastgoed voor eigen gebruik zijn in de jaarrekening gepresenteerd als onderdeel van de rubriek beleggingen in terreinen en gebouwen. In de Solvency II balans betreft dit een afzonderlijke categorie. Alle terreinen en gebouwen zijn getaxeerd door externe taxateurs per 31 december 2019. De aanschaffingswaarde van de beleggingen en vastgoed voor eigen gebruik per einde boekjaar bedraagt € 23,5 miljoen (2018: € 23,5 miljoen).

4.3.2 Beleggingen in vastgoed

Het verloop is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	33.002	30.685
Investerings en aankopen	-	303
Bestemmingswijziging	114	1.599
Herwaardering	1.182	415
Stand per 31 december	<u>34.298</u>	<u>33.002</u>
Gebouwen	21.060	20.550
Landerijen	13.238	12.452

Alle terreinen en gebouwen zijn getaxeerd door externe taxateurs per 31 december 2019. De aanschaffingswaarde van de beleggingen in vastgoed per einde boekjaar bedraagt € 51,8 miljoen (2018: € 51,8 miljoen). De beleggingen en vastgoed voor eigen gebruik zijn in de jaarrekening gepresenteerd als onderdeel van de rubriek beleggingen in terreinen en gebouwen. In de Solvency II balans betreft dit een afzonderlijke categorie (zie 4.3.1).

4.3.3 Aandelen

Het verloop is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	200.964	424.660
Aankopen	141.431	18.762
Verkopen	187.791	214.818
Herwaardering	24.865	-27.640
Stand per 31 december	<u>179.469</u>	<u>200.964</u>

De kostprijs van de aandelen per einde boekjaar bedraagt € 150,1 miljoen (2018: € 187,1 miljoen).

4.3.4 Obligaties

Het verloop is als volgt:	2019	2018
Stand per 1 januari	1.047.680	785.462
Aankopen	233.810	325.790
Verkopen/aflossingen	96.853	84.691
Amortisatie en aangroei	6.476	5.733
Herwaardering	160.919	14.653
Mutatie lopende rente	780	733
Stand per 31 december	1.352.812	1.047.680

De kostprijs van de obligaties per einde boekjaar bedraagt € 1.141,7 miljoen (2018: € 1.003,7 miljoen). De nominale waarde van de obligaties per einde boekjaar bedraagt € 1.359,7 miljoen (2018: € 1.263,7 miljoen). De obligaties hebben een gewogen gemiddelde resterende looptijd van 21,5 jaar (2018: 20,8 jaar). De gemiddelde rentevoet bedraagt 1,4% (2018: 1,6%).

Ruim € 1,25 miljard van de obligaties zijn liquide beleggingen waarbij de waardering is gebaseerd op een marktnotering. Zo'n € 100 miljoen is minder liquide of niet genoteerd waarbij de waardering tot stand is gekomen op basis van de karakteristieken van de lening en/of broker quotes.

4.3.5 Vorderingen uit hypothecaire leningen en andere leningen

De vorderingen uit hypothecaire leningen betreffen aan personeel, assurantieadviseurs en derden verstrekte leningen waarvoor als zekerheid het zakelijk recht van hypotheek is gevestigd op in Nederland gelegen onderpanden.

In het boekjaar vonden er geen executoriale verkopen plaats. Er zijn geen indicaties dat contractueel overeengekomen kasstromen niet zullen worden ontvangen.

Het verloop is als volgt:	2019	2018
Stand per 1 januari	6.507	8.207
Aflossingen	2.774	1.305
Waardeverandering	687	-396
Stand per 31 december	4.420	6.507
Vorderingen uit hypothecaire leningen	4.393	6.350
Vorderingen uit andere leningen	27	157

De nominale waarde van de hypothecaire vorderingen bedraagt einde boekjaar € 4,2 miljoen (2018: € 6,2 miljoen). De gemiddelde looptijd tot contractuele herziening van de hypothecaire leningen bedraagt 4,4 jaar (2018: 5,0 jaar) en de gemiddelde rentevoet 4,1% (2018: 4,0%).

De nominale waarde van vorderingen uit andere leningen bedraagt einde boekjaar € 0,03 miljoen (2018: € 0,2 miljoen). De vordering heeft een resterende looptijd van 1,3 jaar (2018: 1,9 jaar). De gemiddelde rentevoet bedraagt 4,0 (2018: 3,8%).

4.3.6 Overige vorderingen en liquide middelen

De overige vorderingen zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Daarna zijn de vorderingen gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs onder aftrek van een eventuele voorziening voor oninbaarheid. Omdat de overige vorderingen allen een kortlopend karakter hebben, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor toepassing onder Solvency II.

De samenstelling is als volgt	<u>Jaarrekening</u>	<u>Herrubricering</u>	<u>SII 2019</u>	<u>SII 2018</u>
Overige vorderingen	8.836	-	8.836	6.082
Reïmbursement right	-	133.222	133.222	103.906
Materiële vaste activa	1.171	-	1.171	1.851
Liquide middelen	9.929	-	9.929	13.457
	<u>19.936</u>	<u>133.222</u>	<u>153.159</u>	<u>125.296</u>

De Coöperatie heeft de pensioenverplichtingen van zijn werknemers verzekerd bij Klaverblad Levensverzekering N.V. De Coöperatie heeft de pensioenverplichtingen conform Solvency II gewaardeerd op basis van IAS 19. In de jaarrekening van Klaverblad Levensverzekering N.V. vindt waardering en presentatie van de uitvoeringsovereenkomst plaats op basis van afdeling 15 Titel 9 BW2 en RJ 605. De waarde van het verzekeringscontract zoals verantwoord bij Klaverblad Levensverzekering N.V is als reïmbursement right en pensioenverplichting verantwoord. Voor een nadere uiteenzetting van de pensioenverplichting, zie hoofdstuk 4.5.1.

4.4 Technische voorzieningen

4.4.1 Reconciliatie en samenstelling

De waardering van de technische voorziening volgens Solvency II wijkt af van de waardering volgens de jaarrekening. Waar discontering van de kortlopende schadevoorzieningen volgens Solvency II regelgeving verplicht is, is dit volgens de grondslagen waarop de jaarrekening is opgesteld niet toegestaan. Vanwege de negatieve rente voor de eerste zeven jaar van de rentecurve heeft discontering een verhogend effect op de kortlopende schadevoorzieningen. Daarnaast is de voorziening voor herverzekeringscontracten in de Solvency II balans gepresenteerd onder de rubriek herverzekeringscontracten onder de vorderingen terwijl deze in de statutaire balans gesaldeerd is met de technische voorziening. Bovengenoemde verschillen zijn in de tabel hierna weergegeven.

Reconciliatie jaarrekening en Solvency II:	<u>Klaverblad Schade 2019</u>	<u>Klaverblad Leven 2019</u>	<u>Groep 2019</u>	<u>Groep 2018</u>
Technische voorziening volgens jaarrekening	196.917	705.303	902.220	709.530
Herrubricering herverzekering	498	-	498	974
Herwaardering a.g.v. discontering	92	-	92	-408
Technische voorziening volgens SII balans	<u>197.507</u>	<u>705.303</u>	<u>902.810</u>	<u>710.096</u>

De technische voorziening van Klaverblad Verzekeringen bestaat uit de technische voorzieningen van Klaverblad Schade (non life, Health (NSLT) en Health (SLT) en Klaverblad Leven (Life). In onderstaande tabel wordt inzicht gegeven in de technische voorziening gesplitst naar eerder genoemde verzekeringsrisico's en naar de best estimate en risicomarge.

De samenstelling is als volgt:	Non life	Health (NSLT)	Health (SLT)	Life	Totaal
Best estimate	77.315	6.475	78.999	626.308	789.097
Risicomarge	4.785	249	29.684	78.995	113.713
Technische voorziening volgens SII balans	82.100	6.724	108.683	705.303	902.810

4.4.2 Homogene risicogroepen

Onder Solvency II wordt gerapporteerd naar homogene risicogroep. In 2019 zijn er geen wijzigingen aangebracht in de samenstelling van de homogene risicogroepen. Een homogene risicogroep is een verzameling overeenkomstige verzekeringen met vergelijkbare risicokenmerken. Bij het selecteren van een homogene risicogroep is daarom vooral rekening gehouden met de overeenkomsten van de risicokenmerken binnen de groep. De risicokenmerken die daarbij met name van belang zijn: gedragslijn voor het aangaan van verzekeringen, risicoprofiel van verzekeringnemers, producteigenschappen (in het bijzonder garanties) en toekomstige beheeractiviteiten.

4.4.2.1 Klaverblad Schade

Voor de verzekeringsportefeuille van Klaverblad Schade worden de volgende homogene risicogroepen gedefinieerd:

Schadeverzekeringen

Bij schadeverzekeringen zijn de homogene risicogroepen voorgeschreven. Er is onderscheid in de volgende homogene risicogroepen.

- Motorrijtuigen aansprakelijkheid
- Motorrijtuigen casco
- Transport / vervoerde zaken
- Brand en andere schade aan zaken
- Algemene aansprakelijkheid
- Rechtsbijstand
- Hulpverlening

Medische verzekeringen

De volgende risicokenmerken zijn bij medisch vooral van belang: gedragslijn voor het aangaan van verzekeringen, risicoprofiel van verzekeringnemers, producteigenschappen (in het bijzonder garanties) en toekomstige beheeractiviteiten. Er is onderscheid in de volgende voorgeschreven homogene risicogroepen.

- AOV
- Ongevallen

De best estimate premievoorzieningen van de AOV-portefeuille bevat de waarde van de uitgaande en inkomende kasstromen op basis van actuele parameters en contractgrenzenindeling. Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor de in- en revalideringskansen, de sterftkansen, rente, kosten en vervalkansen en zijn berekend op de stand van de polisadministratie per Q4 2019.

De best estimate schadevoorziening van AOV rubriek A dekkingen en Ongevallen zijn op basis van schadetechnieken bepaald. De best estimate schadevoorziening van rubriek B bevat de waarde van de uitgaande kasstromen van rubriek B schades op basis van actuele grondslagen en contractgrenzen tot eindleeftijd. Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor revalideringskansen, de sterftkansen,

rente, kosten en zijn berekend op de stand van de schadeadministratie per Q4 2019.

De bepaling van de risicomarge wordt verderop voor geheel Schade N.V. nader beschreven.

4.4.2.2 Klaverblad Leven

Voor de verzekeringsportefeuille van Klaverblad Leven worden de volgende homogene risicogroepen onderkend:

- Uitkeringen bij overlijden zonder overrente
- Uitkeringen bij overlijden met overrente
- Gemengde en overige verzekeringen zonder overrente
- Gemengde en overige verzekeringen met overrente
- Collectieve verzekeringen

De uitvaart- en risicoverzekeringen zijn ondergebracht in dezelfde homogene risicogroep, aangezien beide verzekeringsvormen vergelijkbare risicokarakteristieken bezitten. Beide verzekeringsvormen keren uit bij overlijden van de verzekerde. Voor beide verzekeringsvormen geldt dat het resultaat op sterfte toeneemt naarmate de levensverwachting stijgt en vice versa.

Daarnaast zijn de overige individuele verzekeringen (met name gemengde verzekeringen) opgenomen in een aparte homogene risicogroep. Deze verzekeringen hebben als doel pensioen en lijfrente. Een stijgende levensverwachting heeft bij deze groep een daling van het resultaat tot gevolg.

Omdat zowel de uitvaartverzekeringen als de gemengde verzekeringen gedeeltelijk bestaan uit verzekeringen met en zonder overrentedeling is er een extra verdeling naar met of zonder overrente aangebracht.

De collectieve pensioenverzekering (voor personeel) is in een aparte productgroep ondergebracht en vormt ook een separate homogene risicogroep.

4.4.3 Contractgrenzen

4.4.3.1 Klaverblad Schade

Schadeverzekeringen

Deze zijn geprojecteerd over de (op basis van historische gegevens) geschatte uitlooptermijn. Voor de premievoorziening is deze ongeveer een half jaar.

Medische verzekeringen

De premievoorziening voor de AOV-portefeuille wordt bepaald aan de hand van polissen die op rapportagedatum actief zijn. Dat wil zeggen dat wordt voorzien voor polissen die definitief opgemaakt zijn, waarbij de ingangsdatum van de polis voor of op de rapportagedatum is.

De contractgrenzen zijn net van als vorig jaar per polis als volgt vastgesteld:

Indeling contractgrenzen per Q4 2019	Met indexatie	Zonder indexatie
AOV's gesloten vanaf 1 augustus 2017	1 jaar	1 jaar
Niet rechtstreeks afgesloten o.b.v. combinatietarief	1 jaar	1 jaar
Niet rechtstreeks afgesloten o.b.v. standaard tarief	1 jaar	Eindleeftijd
Rechtstreeks afgesloten o.b.v. combinatietarief	Eindleeftijd	Eindleeftijd

Rechtstreeks afgesloten o.b.v. standaard tarief	Eindleeftijd	Eindleeftijd
Schrijnende gevallen (61-plussers en arbeidsongeschikten)	Eindleeftijd	Eindleeftijd

4.4.3.2 Klaverblad Leven

In het overgrote deel van de portefeuille is in de voorwaarden geen mogelijkheid om de premie tussentijds aan te passen. Klaverblad Leven hanteert daarom geen beperkte contractgrens. Dit houdt in dat voor levensverzekeringen met beperkte duur kasstromen tot het einde van de overeengekomen looptijd zijn meegenomen. De levenslange levensverzekeringen zijn geprojecteerd tot maximaal 120 jarige leeftijd.

Een deel van de portefeuille heeft premie-indexatie op basis van CPI. In de voorwaarden is niet expliciet opgenomen welke grondslagen worden gehanteerd bij het vaststellen van de verhoging van het kapitaal door de CPI verhoging. In de praktijk gebeurt dit op basis van de tariefsgrondslagen van het product. De indexatie valt daarom binnen de contractgrenzen.

De klant heeft het recht om de indexatie van de premie te weigeren. In de praktijk gebeurt dit sporadisch. Er is in de projectie daarom aangenomen dat dit niet wordt gedaan.

4.4.4 Modellerings kasstromen

4.4.4.1 Klaverblad Schade

De toekomstige kasstromen zijn per polis gemodelleerd. De uitkomsten worden gegroepeerd per homogene risicogroep. Een homogene risicogroep wordt gevormd door een set verzekeringen met dezelfde verzekeringstechnische vorm en grondslagen. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen toekomstige uitkeringen, kosten en baten. Het hele bestand wordt in de berekeningen betrokken, zodat schaling of modelpunten niet aan de orde zijn. De berekening van de kasstromen vindt plaats op basis van de hierna beschreven best estimate uitgangspunten.

Kasstromen zijn geprojecteerd voor die producten die op basis van Similar to Life-technieken (SLT) behandeld worden. Indien kasstromen niet nodig of mogelijk zijn worden schadetechnieken gebruikt, zogeheten Non Similar to Life (NSLT)-technieken.

4.4.4.2 Klaverblad Leven

De toekomstige kasstromen zijn eveneens per polis gemodelleerd. De uitkomsten worden gegroepeerd per productgroep. Een productgroep wordt gevormd door een set verzekeringen met dezelfde verzekeringstechnische vorm en grondslagen. Voor individueel worden 16 productgroepen onderscheiden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen toekomstige uitkeringen, kosten en baten. Het hele bestand wordt in de berekeningen betrokken, zodat schaling of modelpunten niet aan de orde zijn.

4.4.5 Herverzekering

4.4.5.1 Klaverblad Schade

Er zijn verschillende herverzekeringscontracten afgesloten voor de schadeportefeuille. De belangrijkste zijn het contract voor catastrofeschades vanaf € 10 miljoen met ingang van 1 januari 2020 (vorig jaar € 7,5 miljoen) en het excess of loss contract voor motorrijtuigen WA (incl. groene kaart) vanaf € 2,5 miljoen.

Daarnaast is er een Property Risk XL contract afgesloten. Het eigenbehoud is € 1,5 miljoen per risico. Ook voor de reisverzekeringen is er een herverzekeringscontract afgesloten. Deze zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van voorgaand jaar. Alle herverzekeraars hebben minimaal een A-rating bij de ratingbureaus.

De mutatie in de best estimate van herverzekering wordt als volgt verklaard:

	Brand	Motorrijtuigen overig	Totaal
Stand 31-12-2018	-922	-52	-974
Mutatie herverzekering t.b.v. stormschade juni 2016	87	16	103
Mutatie herverzekering t.b.v. stormschade januari 2018	328	10	338
Facultatief	35	-	35
Stand 31-12-2019	-472	-26	-498

Er zijn in 2019 geen stormschades geweest die ons herverzekeringsprogramma hebben geraakt. De herverzekeraar heeft een deel van de stormschade van juni 2016 en januari 2018 uitgekeerd en daarnaast zijn de verwachte betalingen nauwelijks gestegen waardoor de voorzieningen voor de stormschade voor zowel 2016 als 2018 dalen.

4.4.5.2 Klaverblad Leven

De voorzieningen voor levensverzekering worden onder Solvency II bepaald op basis van de marktwaarde, waarbij een inschatting van toekomstige uitgaande en inkomende kasstromen plaatsvindt. Het bepalen van de voorziening geschiedt op basis van de kasstromen uit verzekeringscontracten. Het herverzekeringscontract voor het overlijdensrisico is een excess of loss contract met een eigen behoud van € 300.000 per verzekerd leven.

In 2017 is onderzoek gedaan naar de invloed van het herverzekeringscontract op de best estimate en de risicomarge. Hiervoor zijn volgens de richtlijnen van SII berekeningen uitgevoerd en zijn de uitgangspunten afgestemd met de accountant. Doordat het herverzekeringscontract jaarlijks opzegbaar is, is een projectie langer dan een jaar vooruit niet van toepassing. Slechts één jaar betrekken levert een beperkte impact op de best estimate. De impact op de SCR catastrofe is groter, maar door diversificatie is de impact op de totale SCR gering. Dit heeft geleid tot het besluit de herverzekering niet in de voorziening mee te nemen.

In 2018 en 2019 hebben zich geen contractwijzigingen of sterk gewijzigde samenstelling van de portefeuille voorgedaan, waardoor de condities waaronder dit besluit is genomen niet zijn gewijzigd.

4.4.6 Aannames

4.4.6.1 Aannames Klaverblad Verzekeringen (generiek)

Rente

Voor de Solvency II berekeningen per 31-12-2019 wordt de door EIOPA gepubliceerde SII rentecurve inclusief Ultimate Forward Rate (UFR) en VA per 31 december 2019 gehanteerd. Deze heeft tot en met 2019 een waarde van 3,9%. De berekening van de risicomarge wordt conform de SII regelgeving uitgevoerd op basis van de EIOPA SII rentecurve inclusief UFR, maar exclusief VA. De invloed van de UFR op de cijfers van Schade N.V. is niet materieel, aangezien de duration van de kasstromen veel lager is dan het punt waar de UFR impact heeft op de rekenrente.

Kosten

In de Solvency II berekeningen worden naast verzekeringstechnische kasstromen ook kasstromen in verband met kosten en kostendeckingen geprojecteerd. Iedere twee jaar (of indien daar aanleiding toe is jaarlijks) wordt een kostenonderzoek uitgevoerd. In de huidige methode wordt een onderverdeling gemaakt naar de 'activiteiten' acceptatie, beheer en schade. Onder 'acceptatie' vallen acceptatie en acquisitiekosten, onder 'beheer' vallen beheerskosten, onder 'schade' de interne en externe schadebehandelingskosten. Daarnaast is er een onderverdeling naar branches. Zowel de kosten van verzekeringstechnische afdelingen als de kosten van ondersteunende afdelingen en externe partijen zijn toegerekend aan de activiteiten en de branches.

De methodiek van het ABC-model is in 2019 niet gewijzigd. Wel is de input voor het model geactualiseerd met de cijfers conform de begroting 2020 en geactualiseerde verdeelsleutels mede als gevolg van organisatorische wijzigingen. Er wordt in de projecties rekening gehouden met prijs- en kosteninflatie, die zijn gebaseerd op de CPB-raming en de ECB doelstelling.

4.4.6.2 Aannames Klaverblad Schade

De best estimate waarde is berekend als de contante waarde van toekomstige kasstromen op basis van actuele grondslagen. Hierna volgt een beschrijving van de gehanteerde grondslagen.

Aannames Schadeverzekeringen

De schadevoorziening heeft betrekking op schadegebeurtenissen die hebben plaatsgevonden, ongeacht of deze zijn gemeld. Schadedriehoeken worden gehanteerd voor de schatting van de hoogte en het tijdstip van toekomstige betalingen uit deze schades. Een schadedriehoek wordt gevormd door schadebetalingen die ingedeeld zijn naar schadepriode en ontwikkelingsperiode. De schadepriode is de periode waarin de schadegebeurtenis is opgetreden. De ontwikkelingsperiode is de periode tussen het optreden van de schadegebeurtenis en het moment waarop een betaling plaatsvindt. Op basis van deze schadedriehoeken worden toekomstige betalingen geschat met behulp van de chain-ladder methode. Deze methode gaat ervan uit dat op basis van in het verleden verrichte betalingen een inschatting van toekomstige betalingen kan worden gemaakt.

In 2019 zijn we vanwege de kleine omvang voor de branches Hulpverlening en Transport overgestapt op een voorziening waarbij de dossiervoorziening wordt aangehouden. Het betalingspatroon worden geschat op de schadedriehoek met schadebetalingen.

Grote schades

Grote schades kunnen vanwege de daarmee samenhangende grote schadebetalingen een versturende invloed hebben op de ontwikkelingsfactoren en daarmee de verwachte betalingen. In de bepaling van de historische schadedriehoek worden daarom dossiers met grote reserveringen niet meegenomen. Op basis van de reservering is per schadedossier de omvang van de verwachte betalingen van grote schades in de toekomst geschat. De uitloop wordt geschat op basis van de uitloop van historische betalingen op grote schade dossiers.

Staartfactor

Voor de meeste branches is de maximale uitloop 10 jaar. Voor branches zoals motorrijtuigen casco en brand is deze nog veel korter. Voor de branches aansprakelijkheid, rechtsbijstand en motorrijtuigen WA geldt dat oudere betalingen voorkomen.

Schadeafwikkelingskosten

De marktwaarde van de schadevoorziening bevat ook toekomstige interne schadeafwikkelingskosten voor de reeds bekende schades. Om de voorziening voor schadeafwikkelingskosten te bepalen wordt ten eerste voor

alle branches afzonderlijk de gemiddelde kosten per claim bepaald. Daarna zijn op basis van historische gegevens per schadejaar de verwachte aantallen openstaande schades naar de toekomst bepaald. Deze openstaande aantallen worden vervolgens vermenigvuldigd met de kosten per claim. Ten slotte worden de kasstromen contant gemaakt met de SII curve per 31-12-2019 om de voorziening te berekenen.

Aannames medische verzekeringen

Bij het berekenen van voorzieningen wordt uitgegaan van best estimates. Dit zijn schattingen op basis van actuele aannames ten aanzien van rente, kansen, kosten en verval. Bij het vaststellen van deze aannames zijn de best estimates getoetst aan ervaringscijfers. De belangrijkste aannames voor de medische verzekeringen worden hieronder nader toegelicht:

Invalidering

De invalideringskansen zijn bepaald door per jaar per leeftijdsklasse de gerealiseerde invalideringen van de eerste negen schademaanden te delen door de verwachte kansen van het verbondsmodel.

Revalidering

Naast de eersteziektejaars revalideringskansen zijn ook de tweedeziektejaars revalideringskansen op basis van eigen waarnemingen bepaald. Voor de overige ziektejaren worden net als eerdere jaren de kansen van het verbondsmodel AOV 2009 gehanteerd.

De kansen zijn bepaald door de gerealiseerde revalideringen per geval te wegen met het verzekerde bedrag. Vanwege het geringe aantal waarnemingen voor verzekerden tot 30 jaar is ervoor gekozen om deze revalideringskans gelijk te stellen aan die van een 30-jarige. Dat is conform het verbondsmodel, waar een constante revalideringskans verondersteld wordt tot 30 jaar.

De best estimate revalideringskansen zijn gebaseerd op de gerealiseerde resultaten in de afgelopen jaren. De eersteziektejaars revalideringskansen zijn gebaseerd op de waarnemingen in de periode van 2016 tot en met Q2 2019. In de bepaling van de tweedeziektejaars revalideringskansen zijn drie jaar meegenomen, omdat er vanaf 2017 significant lagere revalideringskansen worden gemeten en verwacht dan de jaren ervoor.

Verval

In de Solvency II berekeningen per 31-12-2019 wordt er rekening mee gehouden dat een deel van de portefeuille in de toekomst zal vervallen door opzegging van polissen, anders dan opzegging vanwege het bereiken van de eindleeftijd.

Het waargenomen verval is per jaar en per polisleeftijd op totaalniveau afgezet tegen het aantal verzekeringen dat per polisleeftijd aan het begin van dat jaar aanwezig was. Hierbij zijn de waarnemingen uit de jaren 2013 t/m Q2 2019 genomen. Ten opzichte van vorig jaar is de vervalgraad voor polissen met een lage polisleeftijd hoger geworden.

4.4.6.3 Aannames Klaverblad Leven

Bij het berekenen van voorzieningen wordt uitgegaan van best estimates. Dit zijn schattingen op basis van actuele aannames ten aanzien van rente, kansen, kosten en verval. Bij het vaststellen van deze aannames zijn de best estimates getoetst aan ervaringscijfers. De belangrijkste aannames voor de levensverzekeringen worden hieronder nader toegelicht:

Sterfte

De best estimate sterfte is afgeleid van Prognosetafel AG 2018 zoals deze is gepubliceerd door het AG.

Omdat de levensverwachting van niet-rokers gunstiger is dan voor rokers heeft Klaverblad ervoor gekozen om voor de best estimate de AG 2018 sterftetafel per leeftijd en geslacht te corrigeren met de factoren voor rokers / niet-rokers die volgen uit de AG2005-2010 rokers / niet-rokers tafels.

De eigen sterftewaarnemingen zijn afgezet tegen de CBS cijfers en vervolgens is een ervaringssterftecorrectie afgeleid. De ervaringssterftecorrectie is aangepast naar de meest recente waarnemingen over de jaren 2014 t/m 2018 door het quotiënt van de waargenomen sterftetekansen en de kansen volgens de CBS cijfers per ontstaansjaar te berekenen. De gehanteerde sterftetekansen zijn een combinatie van Prognosetafel AG 2018, rokers / niet rokersfactoren en de ervaringssterftecorrectie.

De best estimate sterfte ten aanzien van de collectieve portefeuille is eveneens afgeleid van de Prognosetafel 2018. Deze tafel is gebaseerd op cijfers over de gehele bevolking, terwijl de werkende bevolking over het algemeen langer leeft dan gemiddeld. Voor een goede waardering van de pensioenverplichtingen dient dan ook rekening te worden gehouden met dit verschil, de zogeheten ervaringssterfte. Ervaringssterfte omvat onder andere de volgende elementen:

- Het verschil in sterfte tussen de verzekerde populatie en de gehele bevolking;
- Bedragensterfte, het fenomeen dat mensen met hoge pensioenen (hoger inkomen) langer leven dan mensen met lage pensioenen (lager inkomen).

Voor de collectieve verzekeringen is net als in 2018 de Towers Watson Ervaringssterfte 2014 verwerkt in de gehanteerde best estimate sterfte. Gezien de beperkte omvang van de collectieve portefeuille is er geen onderzoek naar de waargenomen sterfte verricht.

Verval en premievrijmaking

Vervalkansen zijn onafhankelijk van leeftijd van de verzekerde, maar wel duurzaam. Het verval bevat afkopen, royementen en premievrijmaking. De vervalpercentages per verstreken duur en waarnemingsjaar worden bepaald door het aantal vervallen polissen te delen door de exposure gedurende het jaar.

Voor de berekening van premievrijmaking wordt een verhouding vastgesteld tussen afkopen en royementen enerzijds en premievrijmaking anderzijds. Het aantal premievrijgemaakte dekkingen wordt per jaar afgezet tegen het aantal vervallen dekkingen. Conform de bepaling van het percentage verval plus premievrijmaking wordt een gewogen gemiddelde over de jaren gehanteerd, waarbij een wegingsfactor van toepassing is. Vanaf 2018 is voor uitvaartverzekeringen aangenomen dat premievrije polissen kunnen worden afgekocht, omdat dit beter aansluit bij de waarnemingen in de portefeuille.

Overrentedeling

Een deel van de verzekeringen kent een vorm van overrentedeling. De overrentedeling wordt afgeleid van een vooraf bepaalde maatstaf, namelijk hypotheekrente (REH), u-rendement, t-rendement, Klaverblad beleggingsrendement (KBR) en obligatierendement (ROA). Bij de bepaling van de voorziening is rekening gehouden met de waarde van toekomstige overrentedeling ten aanzien van lopende verzekeringen voor de maatstaven REH en u-rendement, ook waar andere maatstaven gelden.

4.4.6 Verloop technische voorziening

4.4.6.1 Verloop technische voorziening Klaverblad Schade

Verloop technische voorziening schadeverzekeringen per branche

De schadeportefeuille bestaat uit een premievoorziening en een schadevoorziening. Voor deze twee

voorzieningen is de best estimate voor de schadeverzekeringsverplichtingen afzonderlijk berekend. De gepresenteerde cijfers zijn gebaseerd op basis van de Solvency II grondslagen, dus inclusief discontering.

	Solvency II per 31-12-2019 ²	Solvency II per 31-12-2018
Motorrijtuigen WA		
Best estimate schadevoorziening	46.970	34.677
Best estimate premievoorziening	1.796	3.432
Risicomarge	3.004	2.301
Totaal	<u>51.770</u>	<u>40.409</u>
Motorrijtuigen overig		
Best estimate schadevoorziening	872	720
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-26	-52
Best estimate premievoorziening	1.154	789
Risicomarge	125	91
Totaal	<u>2.125</u>	<u>1.548</u>
Brand (incl. andere schade)		
Best estimate schadevoorziening	8.913	7.499
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-472	-922
Best estimate premievoorziening	3.234	1.273
Risicomarge	741	496
Totaal	<u>12.417</u>	<u>8.346</u>
Vervoerde zaken		
Best estimate schadevoorziening	19	10
Best estimate premievoorziening	22	-8
Risicomarge	2	0
Totaal	<u>43</u>	<u>2</u>
Aansprakelijkheid		
Best estimate schadevoorziening	9.640	5.804
Best estimate premievoorziening	971	42
Risicomarge	647	346
Totaal	<u>11.258</u>	<u>6.192</u>
Rechtsbijstand		
Best estimate schadevoorziening	4.002	4.542
Best estimate premievoorziening	-317	-656
Risicomarge	266	235
Totaal	<u>3.951</u>	<u>4.122</u>

² In de tabel worden afgeronde getallen getoond hierdoor kunnen er minimale verschillen ontstaan in de optelling

	Solvency II per 31-12-2019 ²	Solvency II per 31-12-2018
Hulpverlening		
Best estimate schadevoorziening	23	28
Best estimate premievoorziening	16	-60
Risicomarge	-	-
Totaal	<u>39</u>	<u>-31</u>
Totaal		
Best estimate schadevoorziening	70.439	53.280
Best estimate schadevoorziening herverzekering	-498	-974
Best estimate premievoorziening	6.877	4.813
Risicomarge	4.785	3.469
Totaal	<u>81.603</u>	<u>60.587</u>

Toelichting verloop Best Estimate Premievoorziening

De premievoorziening wordt berekend door het post voor post vastgestelde niet-verdiende deel van de premie te vermenigvuldigen met de claimratio die per branche is vastgesteld. De methode van berekening van de premievoorziening is uitgevoerd conform Solvency II (vereenvoudigde methode). De verwachte toekomstige premie voor 2020 is hoger dan de ultimo 2018 verwachte premie, waardoor de premievoorziening daalt. Echter, de claimratio en de AER zijn hoger dan ultimo 2018, hierdoor is er per saldo sprake van een stijging van de premievoorziening.

Toelichting verloop Best Estimate schadevoorziening

De best estimate schadevoorziening bevat de waarde van de te verwachten uitgaande kasstromen op basis van actuele schattingen zoals hiervoor nader uiteengezet. De mutatie in de best estimate voorziening (voor herverzekering) in 2019 voor claims is voornamelijk te verklaren door een modelwijziging in de branche Motor WA waardoor de voorziening met € 12,4 miljoen toeneemt, met name als gevolg van een incidenteel negatief uitloopresultaat op zeer oude schadedossiers.

Verloop technische voorziening medische verzekeringen

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Rubriek A		
Best estimate schadevoorziening	2.790	3.099
Best estimate premievoorziening	-7.454	-5.593
Risicomarge	3.548	3.514
	<u>-1.116</u>	<u>1.020</u>
Rubriek B		
Best estimate schadevoorziening	123.703	103.779
Best estimate premievoorziening	-37.251	-40.304
Risicomarge	26.243	25.446
	<u>112.694</u>	<u>88.921</u>

AOV (Rubriek A + B)

Best estimate schadevoorziening	126.493	106.878
Best estimate premievoorziening	-44.705	-45.897
Risicomarge	29.791	28.960
	<u>111.219</u>	<u>89.941</u>

Ongevallen

Best estimate schadevoorziening	3.692	3.123
Best estimate premievoorziening	-6	-363
Risicomarge	142	109
	<u>3.827</u>	<u>2.869</u>

Totaal Medisch

Best estimate schadevoorziening	130.184	110.002
Best estimate premievoorziening	-44.711	-46.261
Risicomarge	29.933	29.069
	<u>115.406</u>	<u>92.810</u>

De best estimate premievoorzieningen van de AOV-portefeuille bevat de waarde van de uitgaande en inkomende kasstromen op basis van actuele parameters en contractgrenzenindeling. Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor de in- en revalideringskansen, de sterftekansen, rente, kosten en vervalkansen en zijn berekend op de stand van de polisadministratie per Q4 2019.

De best estimate schadevoorziening van AOV rubriek A dekkingen en Ongevallen zijn op basis van schadetechnieken bepaald. De best estimate schadevoorziening van rubriek B bevat de waarde van de uitgaande kasstromen van rubriek B schades op basis van actuele grondslagen en contractgrenzen tot eindleeftijd. Deze parameters betreffen de actuele grondslagen voor revalideringskansen, de sterftekansen, rente, kosten en zijn berekend op de stand van de schadeadministratie per Q4 2019.

Ongeveer de helft van de toename van de best estimate schade voorziening wordt veroorzaakt door ontwikkeling van de rentecurve. De rest van de toename liggen verscheidene oorzaken ten grondslag.

De bepaling van de risicomarge wordt verderop voor geheel Schade N.V. nader beschreven.

De risicomarge zorgt er voor dat de waarde van de technische voorziening gelijk is aan het bedrag dat een andere verzekeraar naar verwachting zou verlangen om de verzekeringsverplichtingen over te nemen.

De risicomarge wordt bepaald als de kosten die het aantrekken van solvabiliteitskapitaalvereisten (SCR's) gedurende de gehele looptijd van de verplichtingen met zich meebrengen. Hiervoor dient bepaald te worden wat de toekomstige SCR's zijn voor de huidige portefeuille, dit gebeurt op basis van de verwachte uitloop. Vervolgens wordt in ieder toekomstig jaar rekening gehouden met een vereist rendement van 6% CoC dat vervolgens contant wordt gemaakt op de risicovrije SII rentecurve (zonder VA). Methode 1 van Richtsnoer 62 sluit het beste aan bij de situatie van de schadeportefeuille, omdat deze methode de aard, de omvang en de complexiteit van de risico's op gepaste wijze weerspiegelt. De belangrijkste oorzaak voor de stijging van de risicomarge betreft de ontwikkeling van de rentecurve in 2019.

4.4.6.2 Verloop technische voorziening Klaverblad Leven

De voorziening in de Solvency II balans bestaat uit een best estimate en een risicomarge. De best estimate

voorziening wordt berekend als de contante waarde van toekomstige kasstromen op basis van actuele grondslagen en de waarde van de overrentedeling. De risicomarge is een opslag in verband met het risico dat de werkelijke kasstromen zullen afwijken van de best estimate veronderstellingen.

	Individuele verzekeringen		Collectieve verzekeringen		Totaal Leven N.V.	
	2019	2018	2019	2018	2019	2018
Best estimate	491.969	372.648	134.339	105.422	626.308	478.070
Risicomarge	70.845	71.581	8.150	6.075	78.995	77.656
Totaal	562.814	444.229	142.489	111.497	705.303	555.726

Het verloop is als volgt:	Individuele verzekeringen		Collectieve verzekeringen	
	2019	2018	2019	2018
Stand per 1 januari	444.228	416.781	111.497	99.968
Wijziging als gevolg van veranderingen in:				
- portefeuilles	33.059	33.559	7.681	9.794
- modelverbetering	-40.019	25.357	-191	365
- kostenassumpties	-2.880	-60.367	-79	2.021
- sterfteassumpties	-2.690	3.352	-9	-649
- overige assumpties	-188	-3.456	10	-300
- impact wijziging rente	133.740	23.908	23.678	181
- impact wijziging inflatie	-2.436	5.094	-98	117
Stand per 31 december	562.814	444.228	142.489	111.497

In bovenstaande opstelling is het verloop van de technische voorziening weergegeven.

- De portefeuille wijziging betreft voornamelijk de verandering in de projectie van de portefeuille.
- De modelverbetering wordt voornamelijk veroorzaakt door toepassen van de beter passende tijdswaarde berekening van de opties en garanties. Onder de schattingswijzigingen en grondslagen voor waardering van balans en resultaatbepaling is dit nader toegelicht.
- Jaarlijks worden de kostenassumpties geactualiseerd, waarbij de kostenbegroting als uitgangspunt geldt voor de kostenprojecties. In 2018 is een schattingswijziging doorgevoerd. Waar kostenassumpties eerder met realisaties werden bepaald, is in 2018 overgestapt naar begrotingscijfers.
- De sterfteassumpties zijn afgeleid van de prognosetafel 2018 (2018: idem) rekening houdend met eigen sterftewaarnemingen. In 2018 werd voor het eerst onderscheid gemaakt naar de levensverwachting van niet-rokers en rokers. Dit verklaart het verschil in de mutatie in de technische voorziening 2019 versus 2018.
- De aanpassing van de overige assumpties betreft voornamelijk de update van de jaarlijkse vervalcijfers.
- De wijziging rente bestaat uit de aanpassing van de ultimate forward rate (UFR) in 2019 van 4,05% naar 3,90% en de impact van de door EIOPA gepubliceerde Solvency II-rentecurve.
- De inflatie is in 2019 gedaald wat een daling veroorzaakt in de technische voorziening. In 2018 was de inflatie gestegen.

De voorziening voor levensverzekering heeft een duration van 29,9 jaar (2018: 29,1 jaar).

4.5 Overige schulden

4.5.1 Pensioenvoorziening

Klaverblad Verzekeringen heeft een pensioenregeling (voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling) voor haar eigen personeel. De Coöperatie treedt daarbij op als werkgever en Klaverblad Leven als uitvoerder. De hieruit voortvloeiende rechten en verplichtingen zijn vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst die deze entiteiten met elkaar hebben afgesloten.

Volgens de statutaire jaarrekening is de verplichting die voortvloeit uit de verzekeringsovereenkomst opgenomen onder de technische voorzieningen (zie hoofdstuk 4.4). In de Solvency II regelgeving wordt voor de waardering verwezen naar de internationale standaarden voor de jaarrekening (IAS 19). Dit houdt in dat de werkgever voor toekomstige werkgeverspremiebijdragen een pensioenverplichting op de balans dient aan te houden. Daarnaast dient de verzekeringsverplichting bestaande uit de best estimate exclusief beleggingskosten opgenomen te worden onder de pensioenvoorziening. Tegelijkertijd is er ter grootte van hetzelfde bedrag een reïmbursement right opgenomen onder de rubriek vorderingen en liquide middelen (zie 4.3.7).

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Pensioenvoorziening volgens Jaarrekening	-	-
Pensioen verzekeringsverplichting	133.222	103.906
Werkgeversdeel pensioen	<u>29.159</u>	<u>10.796</u>
Pensioenvoorziening volgens Solvency II balans	162.381	114.702

4.5.2 Voorziening voor reorganisatie

Het verloop is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	5.591	-
Dotatie (+) / vrijval of onttrekking (-)	<u>-4.825</u>	<u>5.591</u>
Stand per 31 december	766	5.591

De voorziening voor reorganisatie is gevormd voor afkoop en begeleiding van medewerkers in verband met het vervallen van werkgelegenheid door wijziging van de organisatiestructuur en verdere automatisering van bedrijfsprocessen.

Na aankondiging van de reorganisatie heeft een groot aantal werknemers gebruik gemaakt van de vrijwillige vetrekregeling en was er een natuurlijk verloop van het personeelsbestand. Als gevolg van hiervan is een brede personeelspool ontstaan van flexibel ingehuurd personeel. De inschatting van de reductie van het arbeidsplaatsen door automatisering is lager dan verwacht doordat processen complexer zijn om te automatiseren. Dit tezamen leidt ertoe dat er naar verwachting veel minder gedwongen ontslagen zullen vallen waardoor een groot deel van de reorganisatie voorziening is vrijgevallen.

4.5.2 Voorziening voor verlieslatende contracten

Het verloop volgens de <u>jaarrekening</u> is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	-	-
Vorming voorziening o.b.v. nettovermogenswaarde 1-1-2019	142.062	-
Dotatie resultaat 2019 Klaverblad Leven	59.374	-
Stand per 31 december	<u>201.436</u>	<u>-</u>

De voorziening voor verlieslatend contract is gevormd voor het verwachte negatieve resultaat op de verkoop van Klaverblad Levensverzekering N.V. door moedermaatschappij Coöperatie Klaverblad Verzekeringen U.A. Op 27 februari is een verklaring van geen bezwaar afgegeven door De Nederlandsche Bank en de aandelen zijn op 31 maart 2020 overgedragen aan de koper. Deze post kan worden gezien als waardevermindering op de deelneming in Klaverblad Levensverzekering N.V. De lagere waardering hangt samen met de kunstmatige rente (ufr) die in de jaarrekening werd gehanteerd in verband met Solvency II regelgeving. De markrente is voor lange looptijden aanzienlijk lager dan deze ufr met als gevolg een lagere marktwaarde. De impact is zo groot vanwege de lange looptijd van de verplichtingen van Klaverblad Leven.

In de Solvency II balans wordt deze afwaardering van de deelneming volledig buiten beschouwing gelaten aangezien tegenover het aanwezige kapitaal ook vereist kapitaal wordt aangehouden. De solvabiliteit van Klaverblad Verzekeringen blijft exclusief het aanwezige en vereiste kapitaal van Klaverblad Leven min of meer gelijk.

4.5.4 Voorziening voor latente vennootschapsbelasting

De voorziening voor latente vennootschapsbelasting is opgenomen in verband met tijdelijke verschillen tussen de waardering van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en in de jaarrekeningen gevolgde waarderingsgrondslagen anderzijds. De berekening van de latente belastingvorderingen en -verplichtingen geschiedt tegen de op het einde van het verslagjaar geldende belastingtarieven of tegen de in komende jaren geldende tarieven, voor zover reeds bij wet vastgesteld.

Latente belastingvorderingen worden opgenomen voor zover het waarschijnlijk is dat in de toekomst belastbare winsten beschikbaar zullen zijn waartegen de tijdelijke verschillen kunnen worden afgezet. De latente belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd wanneer een wettelijk afdwingbaar recht tot verrekening van directe belastingvorderingen met directe belastingschulden bestaat en de latente belastingposten betrekking hebben op dezelfde fiscale autoriteit.

Door waarderingsverschillen tussen de Solvency II en statutaire balans wijzigt ook de latente belastingpositie. De verschillen komen voort uit de eerder genoemde posten. Te weten: discontering van de schadevoorziening (zie hoofdstuk 4.4) en opname van de werkgeversdeel van de pensioenverplichting (zie hoofdstuk 4.5.1). Aangezien de voorziening voor verlieslatende contracten onder de deelnemingsvrijstelling valt, is bij deze post geen sprake van een fiscaal verschil.

De reconciliatie tussen jaarrekening en Solvency II balans is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Latente vennootschapsbelasting volgens Jaarrekening	35.760	27.985
Belastingeffect werkgeversdeel pensioenverplichting (zie 4.5.1)	-6.327	-2.231
Belastingeffect discontering schadevoorziening (zie 4.4)	-20	101
Latente vennootschapsbelasting volgens Solvency II balans	<u>29.413</u>	<u>25.855</u>

In onderstaande tabel is de samenstelling van de latente vennootschapsbelasting weergegeven.

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Fiscaal lagere waardering beleggingen	48.832	11.757
Fiscaal hogere waardering overige activa	-2.167	-3.124
Fiscaal hogere c.q. lagere waardering technische voorzieningen	-18.626	14.513
Fiscaal lagere pensioenvoorziening	-6.327	-2.231
Fiscale egalisatiesreserve	7.590	4.851
Fiscale calamiteitenreserve	<u>111</u>	<u>89</u>
	29.413	25.855

4.5.4 Overige schulden

De overige schulden worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Omdat de schulden een resterende looptijd hebben korter dan een jaar, wordt deze benadering tevens als adequaat beoordeeld voor de Solvency II-balans.

De samenstelling is als volgt:	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Schulden uit directe verzekering	15.833	15.577
Schulden uit herverzekering	677	579
Overige schulden	<u>10.109</u>	<u>9.860</u>
	26.619	26.016

4.5 Alternatieve waarderingsmethoden

Klaverblad Verzekeringen waardeert alle activa en passiva op basis van Solvency II regels en past dus geen alternatieve waarderingsmethode toe. Daarom is dit onderdeel niet van toepassing.

4.6 Overige informatie

Er zijn geen geplande managementacties die van invloed zijn op de waardering van activa en passiva.

Er zijn geen andere niet uit de balans blijkende verplichtingen dan het geen in de jaarrekening is genomen.

5. Kapitaalbeheer

5.1 Eigen vermogen

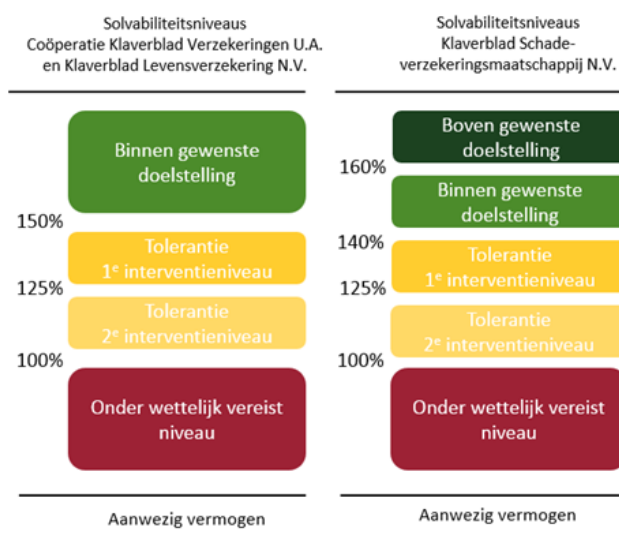
5.1.1 Algemeen

In het kapitaal- en liquiditeitsbeleid van Klaverblad Verzekeringen zijn de uitgangspunten uitgewerkt met betrekking tot de minimaal gewenste (interne norm) solvabiliteit. De primaire doelstelling van Klaverblad is het bieden van zekerheid aan haar polishouders, medewerkers, toezichthouders en leveranciers. Het kapitaal- en liquiditeitsbeleid en het risicomanagementbeleid van Klaverblad zijn sterk aan elkaar gerelateerd omdat kapitaal de buffer vormt voor het opvangen van de gevolgen van (financiële) risico's. Beide beleidsdocumenten vormen het hart van een goede beheersing van de risico's en behoren bij een goede corporate governance.

Het uitgangspunt voor de verzekeringsentiteiten binnen Klaverblad Verzekeringen is dat deze als zelfstandige onderneming in staat zijn om een financieel gezonde bedrijfsvoering te voeren en voldoende kapitaal aan te houden om (nu en in de toekomst) te voldoen aan de verplichtingen, rekening houdend met realistische scenario's en mogelijke negatieve ontwikkelingen. De Coöperatie draagt zorg voor de continuïteit van de Groep en houdt voldoende kapitaal aan om eventuele kapitaaltekorten van Klaverblad Schade te kunnen aanvullen en eventuele nieuwe activiteiten te financieren.

Klaverblad stuurt haar kapitaal op de hoogte van de SCR ratio gebaseerd op de standaard formule van het Solvency II raamwerk. Naast de SCR ratio worden de uitkomsten uit de ORSA en gevoeligheidsanalyses meegenomen in de besluitvorming wanneer bepaalde limieten worden geraakt volgens een interventieschema in relatie tot de risicobereidheid. In afwachting van goedkeuring door DNB van de verkoop van Klaverblad Leven, is het kapitaalbeleid uitgewerkt benodigd voor de situatie na deze verkoop. Nu deze goedkeuring is verleend, zal dit beleid worden gefinaliseerd.

De (interne) solvabiliteitslimieten voor de groep en haar dochters zijn weergegeven in navolgende figuur:

De SCR ratio eind 2019 is als volgt:

	Leven 2019	Leven 2018	Schade 2019	Schade 2018	Groep 2019	Groep 2018
Beschikbaar eigen vermogen	312.436	253.062	155.089	148.161	612.277	541.593
Solvency vereiste kapitaal (SCR)	81.877	102.418	78.072	68.545	150.009	160.013
SCR-ratio	382%	247%	199%	216%	408%	338%

Uit bovenstaande opstelling blijkt dat de solvabiliteit van Klaverblad Leven en Klaverblad Verzekeringen ruim binnen de gewenste doelstellingen vallen. De solvabiliteit van Klaverblad Schade valt boven de gewenste doelstelling. Gezien de groeiambities van Klaverblad Schade en de onzekere tijd vanwege het uitbreken van het coronavirus zal er in 2020 naar verwachting geen dividenduitkering plaatsvinden naar de aandeelhouder. De 2019 solvabiliteitberekeningen zijn de voorlopige cijfers en worden definitief na bevestiging door de toezichthouder.

5.1.2 Samenstelling van het beschikbare eigen vermogen (eligible own funds)

De reconciliatie tussen het vermogen volgens de jaarrekeningen en Solvency II is als volgt:

	2019	2018
Eigen vermogen volgens jaarrekening per 31 december	433.744	549.852
Discontering schadevoorziening (zie 4.4.1)	-92	408
Herwaardering pensioenvoorziening (zie 4.5.1)	-29.159	-10.796
Voorziening verlieslatend contract	201.436	-
Belastingeffect	6.348	2.129
Beschikbaar Solvency II vermogen per 31 december	612.277	541.593

In de jaarrekening is de discontering van kortlopende schadevoorzieningen niet toegestaan. Voor Solvency II berekeningen is discontering verplicht. Vanwege de negatieve rentecurve voor de eerste zeven jaar heeft discontering een verhogend effect op de kortlopende schadevoorzieningen. Het eigen vermogen voor Solvency II is hierdoor een kleine € 0,1 (na vennootschapsbelasting) miljoen lager dan in de jaarrekening.

In de geconsolideerde Solvency II balans is de pensioenverplichting verwerkt volgens IAS 19. Voor een toelichting verwijzen wij naar hoofdstuk 4.5.1. Het beschikbare eigen vermogen is hierdoor € 22,8 miljoen lager dan in de jaarrekening (na belasting).

In de jaarrekening is voor het negatieve verschil tussen het eigen vermogen van de deelneming in Klaverblad Leven per 1 januari 2019 en de verkoopwaarde een voorziening gevormd voor verlieslatend contract. Aangezien het resultaat van Klaverblad Leven over 2019 contractueel overgaat naar de kopende partij, is aan deze voorziening het positieve resultaat toegevoegd. Voor het SII vermogen wordt dit gecorrigeerd, aangezien ook het vereist kapitaal van Klaverblad Leven in de berekening moet worden betrokken.

Iedere entiteit binnen Klaverblad Verzekeringen (Klaverblad Schade, Klaverblad Leven en de Coöperatie) heeft een eigen vermogen. Het eigen vermogen bestaat, conform de artikelen 69 t/m 82 van de uitvoeringsverordening Solvency II, uit drie soorten kapitaal: Tier1, Tier2 en Tier3. Een andere indeling is naar kernvermogen en aanvullend vermogen. Het gehele eigen vermogen van zowel de Klaverblad entiteiten

als de Klaverblad Groep kwalificeert als Tier 1 kernvermogen zonder restricties. Het bedrag van het kernvermogen dat voor de dekking van de minimumkapitaalvereiste in aanmerking komt is gelijk aan het kernvermogen dat voor de dekking van de solvabiliteitskapitaalvereiste in aanmerking komt. Klaverblad Verzekeringen beschikt niet over aanvullende vermogensbestanddelen (ancillary own funds).

Op grond van de uitvoeringsovereenkomst voor de eigen pensioenregeling tussen Klaverblad Levensverzekering N.V. en de Coöperatie vindt toeslagverlening plaats. Het toeslagendepot maakt in de jaarrekening en in de Solvency II balans deel uit van het eigen vermogen van Klaverblad Levensverzekering N.V. en vormt op balansdatum geen (al dan niet) discretionaire verplichting. Afhankelijk of er sprake is van voldoende overrente wordt het depot tot een in de overeenkomst vastgelegd maximum gemuteerd. Op het moment van toeslagverlening (op basis van prijs- of looninflatie) ontstaat een verplichting in de vorm van een verhoging van de pensioenaanspraken en/of rechten en vindt onttrekking uit het depot plaats.

De hoogte van het depot bedraagt ultimo 2019 € 24,1 miljoen (2018: € 8,9 miljoen) en daarmee is als gevolg van de hoge beleggingsrendementen in 2019 het maximum bereikt.

Verwachte winst vervat in toekomstige premies (Expected Profit In Future Premiums, afgekort EPIFP)
De in toekomstige premies vervatte verwachte winst (EPIFP) bedraagt € 115,2 miljoen (2018: € 134,2 miljoen).

	Life business 2019	Life business 2018	Non-life business 2019	Non-life business 2018
Klaverblad Leven	61.296	76.727	-	-
Klaverblad Schade	49.453	50.722	4.402	6.796
Totaal EPIFP	110.749	127.449	4.402	6.796

De EPIFP wordt conform artikel 260, tweede lid van de Gedelegeerde Verordening berekend door per homogene risicogroep het verschil te bepalen tussen de beste schatting van de voorziening per balansdatum en de technische voorziening waarbij alle polissen premievrij voortgezet worden, waarbij de volgende veronderstellingen zijn gehanteerd:

- Voor verzekeringen waarvoor nog premies worden ontvangen, wordt verondersteld dat deze premiebetaling stopt. Het verzekerd kapitaal wordt verlaagd in overeenstemming met de polisvoorwaarden;
- Deze verzekeringen worden behandeld alsof deze nog steeds van kracht zijn. Ze worden niet afgekocht;
- Bij het bepalen van het nieuwe verzekerde bedrag wordt geen rekening gehouden met sancties, verlagingen en andere vorm van aanpassingen van de theoretische waardering van technische voorzieningen;
- De overige veronderstellingen blijven ongewijzigd.

5.2 Solvabiliteit kapitaalvereiste en minimum kapitaalvereiste

5.2.1 Samenstelling solvabiliteit kapitaalvereiste

De solvabiliteitseis is risico gebaseerd en daarmee een weerspiegeling van de financiële risico's die door middel van een standaard formule worden vertaald. Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van vereenvoudigde berekeningen of onderneming specifieke parameters. In de ORSA is de toepasbaarheid van deze standaard formule nader geanalyseerd en is deze voldoende geschikt bevonden.

	Klaverblad Leven 2019	Klaverblad Schade 2019	Klaverblad Groep 2019	Klaverblad Groep 2018
De samenstelling van het kapitaalvereiste is als volgt:				
Marktrisico	42.839	40.892	99.263	99.602
Tegenpartijrisico	204	1.037	1.742	1.731
Verzekeringstechnisch Leven	75.030	-	75.030	77.385
Verzekeringstechnisch Medisch (SLT, NSLT)	-	56.647	56.647	51.851
Verzekeringstechnisch Schade	-	45.637	45.637	39.119
Diversificatie	-22.764	-48.536	-99.480	-94.225
Basis solvabiliteit kapitaalvereiste (BSCR)	95.309	95.677	178.839	175.463
Operationeel risico	2.818	5.770	8.333	7.908
Fiscale compensatie (LAC DT)	-16.250	-23.375	-37.163	-23.358
Solvabiliteit kapitaal vereiste (SCR)	81.877	78.072	150.009	160.013
Minimum kapitaal vereiste (MCR)	26.124	22.161		

In hoofdstuk 3 zijn de belangrijkste ontwikkelingen in het solvabiliteitkapitaalvereiste per risicotype toegelicht. Wat resteert is de toelichting op de bepaling van de fiscale compensatie van uitgestelde belastingen (LAC DT).

Onderbouwing Fiscale compensatie (LAC DT)

	Klaverblad Leven	Klaverblad Schade	Totaal solo entiteiten	Groep
Beschikbaar eigen vermogen	312.436	155.089		612.277
SCR vóór LAC DT	98.128	101.447	199.575	187.172
LAC DT	-16.250	-23.375	-39.625	-37.163
SCR ná LAC DT	81.877	78.072		150.009
SII Ratio	382%	199%		408%
LAC DT %	16,6%	23,0%		19,6%

De fiscale compensatie wordt overeenkomstig de Solvency II regelgeving bepaald als percentage van de basis SCR inclusief operationeel risico en is gemaximeerd op het geldende belastingpercentage rekening houdend met de nieuwe belastingtarieven.

De fiscale compensatie voor Klaverblad Leven is 16,6% (in 2018: 5,6%) en voor Klaverblad Schade 23,0% (in 2018: 21,6%). De LAC DT van de groep, welke is gemaximeerd op de som van de fiscale compensatie van de solo entiteiten, komt daarmee uit op 19,6% (2018: 12,7%).

De fiscaal compensabele verliezen in de berekening van de SCR Klaverblad Leven zijn toegenomen vanwege de fors gestegen latente belastingsschuld als gevolg van de positieve koersontwikkeling op de obligatieportefeuille. Tevens is er als gevolg van de verlenging van de gemiddelde duratie van de obligatieportefeuille sprake van hogere compensabele verliezen. Net als vorig jaar is de fiscale compensatie alleen onderbouwd met de 'harde componenten' bestaande uit de acute en latente belastingpositie.

Bij Klaverblad Schade is de acute en latente belastingpositie al voldoende voor volledige onderbouwing van de fiscale compensatie en hoeven toekomstige fiscale winsten niet in oenschouw worden genomen. Deze

wijze sluit goed aan op de voorgestelde wijzigingen vanuit de regelgever op dit gebied.

5.3 Gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van de ondermodule aandelenrisico op basis van looptijd.

5.4 Verschillen tussen de standaardformule en ieder gebruikt intern model

Klaverblad Verzekeringen maakt geen gebruik van interne modellen, zodoende is dit hoofdstuk niet van toepassing.

5.5 Kapitaalbeleid bij niet naleving kapitaal vereiste

Om de doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen te realiseren is het noodzakelijk dat een adequaat financieel beheer wordt gevoerd waarin een op het risicoprofiel afgestemd integraal risicobeheer tot uitdrukking komt. Daarom moeten analyses worden verricht naar de verschillende risico's die inherent zijn aan de activiteiten en doelstellingen van Klaverblad Verzekeringen. Het risico van een kapitaaltekort is één van de grotere risico's die een verzekeraar kan lopen. Een gedegen kapitaalbeleid is de resultante van een goed risicobeheer en behoort daarmee tot de kern van een beheerste bedrijfsvoering.

De risicobereidheid (RIB) is de basis van het kapitaalbeheer en wordt afgeleid van het aanwezige kapitaal en de mogelijke fluctuaties daarin. In de RIB wordt de risicobereidheid (het streefniveau) en tolerantie (de afwijking van het streefniveau die kan worden geaccepteerd) voor risico's van Klaverblad uitgewerkt. In de RIB is een gedetailleerde beschrijving van kwalitatieve en kwantitatieve limieten opgenomen, ten behoeve van de sturing op de risico's en het daartoe aan te houden kapitaal. Indien interventieniveaus worden overschreden, worden oorzaken geanalyseerd en waar nodig beheersmaatregelen voorbereid en/of doorgevoerd. De relevante beheersmaatregelen worden gekoppeld aan de oorzaak van de overschrijding van een bepaalde risicotolerantiegrens.

Klaverblad voert minimaal éénmaal per jaar een ORSA uit, en inventariseert daarbij ook de mogelijke beheersmaatregelen die uitgevoerd kunnen worden wanneer een bepaalde limiet uit de RIB geraakt wordt. De mogelijke beheersmaatregelen worden onderverdeeld in een drietal categorieën, te weten:

- Acties die van invloed zijn op de hoogte van het (huidige en toekomstige) eigen vermogen;
- Acties die van invloed zijn op de hoogte van de (huidige en toekomstige) SCR;
- Acties die van invloed zijn op beide elementen van de SCR ratio.

Het uitgangspunt is dat eerst gezocht wordt naar interne oplossing, alvorens te zoeken naar externe maatregelen. De belangrijkste beheersmaatregelen die Klaverblad Verzekeringen afhankelijk van de situatie kan inzetten zijn:

- Kapitaalversterking vanuit de Coöperatie;
- Kostenreductie en herstructurering;
- Herverzekeringscontracten aanpassen of nieuwe sluiten;
- De-risken van de asset portefeuille;
- Nieuwe producten ontwikkelen en/of nieuwe kanalen;
- AOV en-bloc clause;

- Run-off en niet prolongeren bestaande polissen;
- Herkapitalisatie / leningen uit de markt;
- Verkoop van delen van de verzekeringsportefeuille;
- Verkoop / fusie met andere verzekeraar;
- Dochterondernemingen verkopen.

De directie besluit uiteindelijk al dan niet tot de uitvoering van een beheersmaatregel. Afhankelijk van de situatie wordt uit de lijst van mogelijke beheersmaatregelen de actie opgezet, gepland en uitgevoerd, binnen de tijdslijnen zoals geschetst in het inventieschema. De passendheid, werking en impact van de gekozen beheersmaatregelen worden door de sleutelfunctionaris(sen) beoordeeld. Indien benodigd worden aanvullende analyses aangevraagd door de sleutelfunctie(s).

5.6 Overige informatie

Naar onze inschatting zijn alle belangrijke zaken in de andere onderdelen van dit hoofdstuk reeds opgenomen.